

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Amsterdamse schakelklassen in het schooljaar 2007/2008

van der Veen, I.; Elshof, D.; van der Hoeven, A.; Mulder, L.

Publication date

2009

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van der Veen, I., Elshof, D., van der Hoeven, A., & Mulder, L. (2009). *Amsterdamse schakelklassen in het schooljaar 2007/2008*. (SCO-rapport; No. 832). Kohnstamm Instituut. <http://www.sco-kohnstammstituut.uva.nl/pdf/ki832.pdf>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Amsterdamse Schakelklassen in het schooljaar 2007/2008

Ineke van der Veen
Dorothe Elshof
m.m.v. Anneke van der Hoeven
en Lia Mulder

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Veen, I. van der & Elshof, D.
m.m.v. van der Hoeven, A. & Mulder, L.

Amsterdamse Schakelklassen in het schooljaar 2007/2008.
Amsterdam : Kohnstamm Instituut
(Rapport 832, projectnummer 40278)

ISBN 978-90-6813-892-4

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Uitgave en verspreiding:
Kohnstamm Instituut
Plantage Muidergracht 24, Postbus 94208, 1090 GE Amsterdam
Tel.: 020-525 1226
www.kohnstamminstituut.uva.nl
© Copyright Kohnstamm Instituut, 2009

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
2	In Amsterdam gemaakte keuzes met betrekking tot het type schakelklas	5
3	Achtergrondkenmerken van Amsterdamse scholen met een schakelklas en van schakelklasleerkrachten	9
4	De doelgroep en doelstellingen van de Amsterdamse schakelklassen	11
5	De selectie van leerlingen voor de Amsterdamse schakelklassen	15
6	Beschikbare ondersteuning op de Amsterdamse scholen met een schakelklas	19
7	Het lesprogramma in de Amsterdamse schakelklassen	23
8	De ouders van Amsterdamse schakelklaskinderen	25
9	Ervaren successen en knelpunten	27
10	Oordeel over schakelklassen als instrument voor achterstandenbestrijding	31

11	Effectmeting Amsterdamse schakelklassen op cognitief gebied	33
11.1	De toetsen	34
11.2	Vergelijkingsgroepen en berekening van de leerwinst	38
11.3	Kenmerken van de Amsterdamse schakelklaskinderen in het effectenonderzoek	40
11.4	De prestaties van de schakelklaskinderen in de kleuterbouw	44
11.5	De prestaties van de schakelklaskinderen in de onderbouw	53
11.6	De prestaties van de schakelklaskinderen in de middenbouw	58
11.7	De prestaties van de schakelklaskinderen in de kopklas	62
11.8	De leerwinst in de voltijd- en de deeltijdvariant	65
12	Effectmeting Amsterdamse schakelklassen op niet-cognitief gebied	69
13	Samenvatting	77
13.1	Implementatie van en ervaringen met schakelklassen	78
13.2	De resultaten van de Amsterdamse schakelklassen	83
13.2.1	De kenmerken van de schakelklasleerlingen	83
13.2.2	Effecten op cognitief gebied voor de kleuter-, onder- en middenbouw	84
13.2.3	Effecten op cognitief gebied voor de leerlingen in de kopklas	87
13.2.4	Effecten op niet-cognitief gebied	88
	Recent uitgegeven SCO rapporten	91

1 Inleiding

Sinds 2005 worden door het ministerie van OCW middelen beschikbaar gesteld aan gemeenten om schakelklassen in te richten. In een schakelklas krijgen leerlingen een jaar lang intensief taalonderwijs in een aparte klas tijdens de reguliere schooltijden, óf tijdens extra lessen na schooltijd (verlengde schooldag). De schakelklas kan parallel aan groep 1 t/m 8 worden opgezet, maar ook als extra jaar tussen de reguliere groepen (bijvoorbeeld tussen groep 3 en 4), als instroomgroep voorafgaand aan groep 1 of als kopklas na groep 8. Het onderwijs in de schakelklas moet erop gericht zijn om de taalachterstand zodanig te verminderen dat de leerling na het schakeljaar het onderwijs in de reguliere klas kan vervolgen, of, in het geval van de kopklas door kan stromen naar een hogere vorm van voortgezet onderwijs.

In het schooljaar 2005-2006 is door ruim 20 pilot-gemeenten geëxperimenteerd met verschillende, door de gemeenten zelf voorgestelde schakelklasvarianten. Vanaf augustus 2006 kwamen ook andere gemeenten in aanmerking om schakelklassen op te zetten. In schooljaar 2007/08 waren er in totaal in 68 gemeenten op circa 350 scholen 429 schakelklassen opgezet. In de G4 waren 181 schakelklassen opgezet, waarvan 67 in Amsterdam.

In 2005 is in opdracht van het ministerie van OCW een landelijk evaluatieonderzoek gestart naar de effecten van de schakelklassen. Dit evaluatieonderzoek wordt uitgevoerd door het SCO-Kohnstamm Instituut van de Universiteit van Amsterdam in samenwerking met het ITS van de Radboud Universiteit Nijmegen. Ook gemeenten voeren hun eigen evaluaties uit van schakelklassen. In Amsterdam waren in het schooljaar 2007/2008 67 schakelklassen. Niet alle Amsterdamse schakelklassen zijn in het kader van de landelijke evaluatie benaderd; 29 klassen vielen buiten de steekproef van de landelijke evaluatie. Om te zorgen voor afstemming tussen de stedelijke en landelijke evaluatie van de schakelklas en daarmee het zoveel mogelijk vermijden dat scholen dubbel informatie op hoefden te leveren over het verloop van de schakelklas, heeft het SCO-Kohnstamm Instituut in opdracht van de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling (DMO) van de gemeente Amsterdam ook deze 29 Amsterdamse schakelklassen in het onderzoek betrokken. In dit rapport worden de resultaten van de Amsterdamse schakelklas-

Amsterdamse schakelklassen in het schooljaar 2007/2008

sen in schooljaar 2007/2008 beschreven. Er worden vergelijkingen gemaakt met de andere schakelklassen in 2007/2008, met een landelijke vergelijkingsgroep en met schakelklassen in de andere grote steden Rotterdam, Den Haag en Utrecht.

Het onderzoek bestaat uit twee delen:

Het *eerste* deelonderzoek gaat over de vraag hoe de implementatie van de schakelklassen is verlopen, welke varianten vorm hebben gekregen en met welke kenmerken en doelstellingen. Voor dit deel van het onderzoek zijn internetvragenlijsten voorgelegd aan de gemeentelijke coördinatoren van de schakelklas, schooldirecteuren of schakelklascoördinatoren (binnen de school) en schakelklasleerkrachten. In 2007/2008 hebben 51 directieleden van Amsterdamse scholen de vragenlijst ingevuld. Het aantal Amsterdamse leerkrachten dat de vragenlijst heeft ingevuld was afgelopen schooljaar opgelopen tot 57, afkomstig van 44 verschillende Amsterdamse scholen.

Het *tweede* deelonderzoek gaat over de vraag wat de resultaten zijn van de schakelklassen en of daarin verschillen zijn tussen schakelklasvarianten. Het gaat om taal- en rekenprestaties, maar ook om sociaal-emotionele aspecten als plezier in school en werkhouding. Aan het tweede deelonderzoek, het effectonderzoek, hebben in 2007/2008 56 Amsterdamse scholen met een schakelklas deelgenomen.

Dit rapport gaat allereerst in op het *eerste* deelonderzoek.

De ontwikkelingen rondom de implementatie van Amsterdamse schakelklassen in 2007/2008 en de ervaringen van direct betrokkenen hiermee worden beschreven. Naast een vergelijking met de drie andere grote steden (G3: Rotterdam, Den Haag en Utrecht) en met overig Nederland, worden de resultaten vergeleken met de resultaten van vorig jaar. We kunnen daardoor wellicht meer zeggen over mogelijke tendensen en opvallende verschillen. Alleen als er duidelijke verschillen zijn met vorige meting zal dat worden genoemd in de beschrijving. Als er niets over staat vermeld, betekent dit dat er geen noemenswaardige verschillen zijn.

In de hoofdstukken 2 t/m 10 worden de resultaten besproken. We gaan in op het verloop van de implementatie van de Amsterdamse schakelklassen: de varianten schakelklassen die in Amsterdam zijn opgezet (hoofdstuk 2, de achtergrondken-

merken van scholen met een schakelklas en van schakelklasleerkrachten (hoofdstuk 3), de doelgroep en doelstellingen (hoofdstuk 4), de selectie van leerlingen (hoofdstuk 5), de beschikbare ondersteuning (hoofdstuk 6), het lesprogramma (hoofdstuk 7), de ouders van schakelklaskinderen (hoofdstuk 8), de ervaren successen en knelpunten (hoofdstuk 9) en het oordeel over schakelklassen als instrument voor achterstandenbestrijding (hoofdstuk 10).

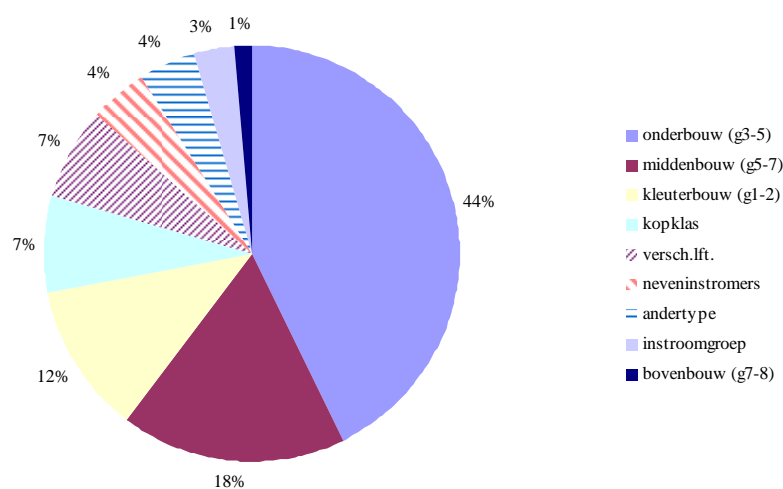
Over het *tweede* deelonderzoek, de effectmeting wordt verslag gedaan in de hoofdstukken 11 en 12. Daarin wordt beschreven wat de resultaten zijn van de Amsterdamse schakelklassen: de taal- en rekenprestaties van de schakelklasleerlingen, en sociaal-emotionele aspecten als plezier in school en werkhouding. Omdat het aantal Amsterdamse scholen met een schakelklas dat hieraan heeft deelgenomen vorig jaar niet hoog genoeg was (9), is hierover geen apart verslag gedaan en kunnen de resultaten van dit schooljaar niet worden vergeleken met die van het vorig jaar.

2 In Amsterdam gemaakte keuzes met betrekking tot het type schakelklas

Net als in de andere drie grote steden (G3) is in Amsterdam het vaakst gekozen voor een schakelklas in de onderbouw (groep 3-5) van het basisonderwijs. Op meer dan tweevijfde van de Amsterdamse scholen is voor dit type gekozen (zie Figuur 1).

Figuur 1 De schakelklastypeen waarvoor op de Amsterdamse scholen gekozen is

Net als in de G3 en in overig Nederland is er in Amsterdam het minst gekozen voor een schakelklas voor de bovenbouw (groep 7-8). Er is in Amsterdam één schakelklas voor deze groep. Er zijn ook maar twee instroomgroepen voor vierjarigen met een

Amsterdamse schakelklassen in het schooljaar 2007/2008

laag taalniveau. In de G3 is nog een enkele instroomgroep, voor dit type schakelklas wordt wel meer gekozen buiten de G4 (10%).

In de G4 waren instroomgroepen volgens gemeentelijke richtlijnen waarschijnlijk moeilijk te organiseren, omdat voor deze leeftijdsgroep al sterk wordt ingezet met het VVE-beleid. Dat is vermoedelijk ook de reden dat in de G4 schakelklassen voor groep 3-5 vaker voorkomen (43%) vergeleken met de overige gemeenten (22%): dat is in leeftijd de groep die volgt op de doelgroep van VVE en daar kan men dus voortbouwen op het VVE-beleid.

In de G3 en de rest van Nederland is wat vaker (respectievelijk 18% en 16%) dan in Amsterdam (4%) gekozen voor een schakelklas voor leerlingen die rechtstreeks uit het buitenland in de basisschool komen (neveninstromers/nieuwkomers). Dit heeft ermee te maken dat in tegenstelling tot bijvoorbeeld Den Haag, de schakelklassubsidie in Amsterdam in principe niet wordt ingezet voor de opvang van neveninstromers; voor deze groep worden andere gelden ingezet. In Amsterdam is juist weer wat vaker (door 18%) gekozen voor een schakelklas voor de middenbouw (groep 5-7). In de G3 is hiervoor door 6% gekozen, in de rest van Nederland door 8% van de directieleden. Verschillen met vorige meting zijn dat er vergeleken met de andere typen schakelklassen nu relatief minder kopklassen zijn in Amsterdam (vorige meting 16%, deze meting 7%) én dat er nu relatief minder schakelklassen voor neveninstromers zijn (vorige meting 12%, nu 4%).

Alle Amsterdamse kopklassen zijn gehuisvest in een school voor voortgezet onderwijs. Dit geldt ook voor de G3 en de overige gemeenten in Nederland. Vorige meting was nog een derde van de kopklassen buiten de G4 gevestigd in een basisschool of in een apart gebouw.

Bij 96% van de Amsterdamse scholen is de schakelklas bestemd voor leerlingen van de school zelf. Dit verschilt niet met de G3, maar in de rest van Nederland is meer dan een kwart van de schakelklassen een bovenschoolse voorziening. Vorige meting was ook nog een kwart van de Amsterdamse schakelklassen een bovenschoolse voorziening.

In Amsterdam gemaakte keuzes met betrekking tot het type schakelklas

Het merendeel van de schakelklassen (twee derde) betreft een voltijd schakelklas. Een kwart van de schakelklassen betreft een deeltijdschakelklas en 1 op de 10 schakelklassen is een verlengde schooldag variant. Dit wijkt niet af van de G3. In de rest van Nederland liggen de verhoudingen iets anders: daar zijn minder voltijdschakelklassen (44%) en meer deeltijdvarianten (56%). Vorige meting was driekwart van de Amsterdamse schakelklassen voltijdvariant. De verlengde schooldag variant kwam toen maar een enkele keer voor.

Bij de deeltijdvariant zitten de Amsterdamse schakelklaskinderen gemiddeld 12.4 uur per week in de schakelklas. Dit is vergelijkbaar met de G3 en de rest van Nederland en verschilt niet van vorige meting, toen was het gemiddeld aantal uur in de schakelklas 11 uur per week.

De leerlingen van ruim een kwart van de Amsterdamse schakelklassen doen een jaar langer over de basisschool. Het merendeel (58%) van de leerlingen doet niet langer over de basisschool en bij 16% van de leerlingen wordt pas in de loop van het schooljaar bepaald of een leerling uit deze groep een jaar langer over de basisschool doet. In de G3 doet een enkele leerling een jaar langer over de basisschool en ook in de rest van Nederland geldt dat voor maar 4% van de leerlingen. In de rest van Nederland wordt bij meer dan een kwart van de leerlingen in de loop van het schakeljaar bepaald of zij er een jaar langer over doen of niet. Vorige meting deed ruim de helft van de Amsterdamse schakelklasleerlingen een jaar langer over de basisschool, maar moet vermeld worden dat de laatste antwoordmogelijkheid er toen niet was ("pas in de loop van het schooljaar wordt bepaald of een leerling uit deze groep een jaar langer over de basisschool doet").

Op de Amsterdamse scholen is het hoofdmotief om voor een bepaald type schakelklas te kiezen dat het gekozen type schakelklas het beste aansluit bij het schoolbeleid (door 70% genoemd). Belangrijkste redenen daarnaast zijn de voorkeur voor de leeftijdsgroep: "bij deze groep kun je het beste achterstanden bestrijden/ talenten verder ontplooiën" (60%) en de voorkeur voor de doelgroep: "bij hen valt het meeste rendement te verwachten" (52%) en "deze kinderen hebben een extra kans het hardst nodig" (40%). Positieve verhalen over voorbeelden van het type schakelklas van an-

Amsterdamse schakelklassen in het schooljaar 2007/2008

dere scholen was voor een kwart van de scholen een keuzemotief voor de schakelklas, terwijl dit in de G3 en in de rest van Nederland zelden als keuzemotief wordt genoemd. Vorige meting kwam ditzelfde onderscheid met de G3 en de rest van Nederland naar voren.

De vorige meting was de aansluiting bij het schoolbeleid geen hoofdmotief, maar waren de voorkeur voor de leeftijdsgroep en de doelgroep belangrijker om voor een bepaald type schakelklas te kiezen.

3 Achtergrondkenmerken van Amsterdamse scholen met een schakelklas en van schakelklasleerkrachten

Ongeveer twee derde van de Amsterdamse scholen met een schakelklas is Brede School: er is sprake van structurele samenwerking met vast partners/bondgenoten en/of een aanbod van verlengde schooldag activiteiten. In de G3 is 80 % een Brede school en in overig Nederland ligt dit percentage veel lager op ruim 40%.

Ook heeft ruim twee derde van de Amsterdamse scholen net als de G3 een voor-school. In overig Nederland ligt dit percentage lager op 43%.

Krap de helft van de Amsterdamse scholen geeft aan een GOA-school te zijn en ontvangt van de gemeente en/of het bestuur extra middelen voor het bestrijden van onderwijsachterstanden. In de G3 is bijna driekwart van de scholen een GOA school. In overig Nederland geldt dit voor ruim de helft van de scholen, terwijl dit vorige meting nog voor driekwart van de scholen gold.

Net als in de G3 en overig Nederland heeft bijna twee derde van de Amsterdamse scholen een taalbeleidsplan, heeft ruim de helft van de scholen een taalcoördinator. Drie vierde van de Amsterdamse scholen geeft aan dat het team bij/nascholing heeft gevolgd over het voorkomen/bestrijden van taalachterstanden. In de G3 en in overig Nederland is dit veel minder het geval (resp. 63% en 46%).

Amsterdamse scholen met een schakelklas zijn al lange tijd bezig met maatregelen gericht op de bestrijding van onderwijsachterstanden. Schakelklassen vormen daarbij voor hen een extra instrument. Drie kwart van de Amsterdamse scholen heeft heel veel ervaring met activiteiten op het gebied van onderwijsachterstandenbestrijding: al jaren wordt er op deze scholen gewerkt met allerlei activiteiten en programma's op dit gebied. In de G3 geldt dit voor bijna alle scholen (96%) en in overig Nederland voor 82% van de scholen met een schakelklas.

Gemiddeld hebben de Amsterdamse schakelklasleerkrachten 17 jaar ervaring in het basisonderwijs en 11,5 jaar ervaring met het lesgeven aan kinderen met taalachter-

Amsterdamse schakelklassen in het schooljaar 2007/2008

standen. In de rest van Nederland hebben basisschoolleerkrachten gemiddeld ruim 17,5 jaar onderwijservaring.

Net als in de rest van Nederland heeft tweederde van de Amsterdamse leerkrachten speciale deskundigheid in het lesgeven aan kinderen met taalachterstanden.

Meer dan de helft van de Amsterdamse leerkrachten heeft op dit gebied na/bij-scholing gevolgd. Ruim een kwart heeft een speciale opleiding gevolgd, bijvoorbeeld voor NT2-leerkracht, taalcoördinator of remedial teaching.

Over het algemeen stonden de leerkrachten enthousiast tot zeer enthousiast tegenover de beslissing om les te gaan geven aan een schakelklas en zouden zij graag tot zeer graag het volgend schooljaar opnieuw aan een schakelklas lesgeven. De leerkrachten geven vooral aan dat het dankbaar werk is, dat zij resultaten van hun werk zien. Een citaat: "Het mooie van lesgeven aan deze kinderen is de enorme sprong die ze maken. Ze gaan heel erg vooruit met hun taal: de sleutel om verder te komen in deze maatschappij".

De achtergrondkenmerken van de Amsterdamse schakelklasleerkrachten verschillen niet van die in de G3 en die in de rest van Nederland. Ook verschillen ze niet met de vorige meting.

4 De doelgroep en doelstellingen van de Amsterdamse schakelklassen

Aan de directies/schoolklascoördinatoren is gevraagd naar de doelgroep van hun schakelklassen: het type leerlingen dat voor de schakelklas op hun school is geselecteerd. Net als in de G3 en in de rest van Nederland blijkt de schakelklas in Amsterdam vooral bestemd voor allochtone leerlingen met een taalachterstand. Deze doelgroep wordt door 80% van de directies/coördinatoren genoemd. Andere belangrijke doelgroepen zijn: leerlingen met een lage woordenschat (75%) en leerlingen die laag scoren op taal/lezen (73%). Beide doelgroepen worden in Amsterdam en de G3 relatief vaker genoemd als doelgroep dan in de rest van Nederland (52%).

In het algemeen wordt minder vaak, namelijk door twee vijfde van de directieleden gevonden dat de schakelklas bedoeld is voor autochtone leerlingen met een taalachterstand. In de rest van Nederland worden deze leerlingen door een kleine meerderheid van de directieleden als doelgroep genoemd (55%). Ook tweevijfde van de Amsterdamse directieleden vindt dat de schakelklas bedoeld is voor leerlingen die bij intrede in de basisschool onvoldoende taalvaardig zijn in het Nederlands om de lessen goed te kunnen volgen.

Een derde van de Amsterdamse directieleden vindt dat de schakelklas bestemd is voor leerlingen met een disharmonisch profiel: taalprestaties laag, maar andere prestaties en/of intelligentie niet laag. Hierbij zijn geen verschillen tussen Amsterdam en de G3 en overig Nederland.

Ook vindt een derde van de Amsterdamse directies dat de schakelklas bestemd is voor kinderen met leerproblemen/-achterstand, terwijl ongeveer een tiende van de directies in de G3 en in de rest van Nederland dit een doelgroep van de schakelklas vindt.

In Amsterdam zijn leerlingen met een ontwikkelingsachterstand (31%) vaker een doelgroep van de schakelklas dan in de G3 (8%) en in de rest van Nederland (10%). Deze verschillen zijn iets minder groot dan vorige meting.

In de G3 en in de rest van Nederland geven directie/coördinatoren aan dat de schakelklas zelden bedoeld is voor leerlingen die niet gedijen in een grote klas/daar niet

genoeg aandacht kunnen krijgen, terwijl in Amsterdam meer dan een kwart van de directies vindt dat de schakelklas bestemd is voor deze groep.

Net als in de G3 en in de rest van Nederland zijn leerlingen die rechtstreeks uit het buitenland in de basisschool komen, anders dan in groep 1 (nieuwkomers/neven instromers) in Amsterdam niet zo vaak een doelgroep van de schakelklas (14%).

De schakelklas is over het algemeen volgens de directies niet bedoeld voor dyslectische leerlingen (6%), en leerlingen met een `wankel` havo- of vwo-advies die nog kunnen profiteren van een extra voorbereidingsjaar (8%). Hierbij zijn er geen verschillen tussen Amsterdam en de G3 en overig Nederland. Ook leerlingen bij wie een verwijzing naar speciaal (basis)onderwijs dreigt (6%) vormen niet de belangrijkste doelgroep, maar worden wel meer genoemd in Amsterdam en de G3 vergeleken met de rest van Nederland.

Aan de schakelklasleerkrachten werd gevraagd naar de doelstellingen voor hun schakelklas. Door alle leerkrachten wordt het verminderen van de taalachterstand als voornaamste hoofddoel van de schakelklas gezien.

Door Amsterdamse leerkrachten wordt als tweede hoofddoel genoemd: het verhogen van de redzaamheid in het Nederlands. Zowel in Amsterdam als in de andere grote steden en in de rest van Nederland wordt dit door circa 80% van de leerkrachten genoemd als voornaamste doelstelling.

Door meer dan de helft van de Amsterdamse leerkrachten worden de volgende doelstellingen ook nadrukkelijk heel belangrijk gevonden: het plezier in leren vergroten, het verminderen van leerachterstanden, het vergroten van het zelfvertrouwen en het verhogen van de motivatie. Alleen bij de laatste doelstelling, het verhogen van de motivatie is er verschil tussen Amsterdam en de andere grote steden. In de G3 vindt maar een derde van de leerkrachten dit een belangrijke doelstelling.

Door de helft van de Amsterdamse leerkrachten wordt het streven naar het opheffen/verminderen van onderpresteren als belangrijk hoofddoel onderschreven.

Het vergroten van de zelfstandigheid, het vergroten van het gevoel van veiligheid/acceptatie en een hogere doorstroom naar het voortgezet onderwijs, zijn

De doelgroep en doelstellingen van de Amsterdamse schakelklassen

doelstellingen die door minder dan de helft van de Amsterdamse leerkrachten worden genoemd. Een hogere doorstroom naar het voortgezet onderwijs wordt door Amsterdamse leerkrachten meer genoemd (44%) vergeleken met de G3 (19%) en de rest van Nederland (24%).

Minder belangrijke doelstellingen zijn volgens de Amsterdamse leerkrachten het vergroten van de kennis van de wereld en het vergroten van de weerbaarheid van de leerlingen (door tweevijfde van de leerkrachten genoemd).

Het voorkomen van zittenblijven en het voorkomen van verwijzing naar het speciaal (basis)onderwijs wordt door de Amsterdams leerkrachten het minst belangrijk gevonden als doelstelling voor de schakelklas. Hier zijn geen verschillen met de G3 en de rest van Nederland. Vorige meting werden deze doelstellingen door Amsterdamse leerkrachten wel vaker als hoofddoel genoemd dan in de G3 en in overig Nederland.

5 De selectie van leerlingen voor de Amsterdamse schakelklassen

Aan de directies/schakelklascoördinatoren van de school en aan de leerkrachten zijn enkele vragen gesteld over de selectie van leerlingen voor de schakelklas. Aan de directies is gevraagd wie er bij de selectie van leerlingen betrokken waren, aan de schakelklasleerkrachten zijn vragen gesteld over de selectiecriteria.

Bij de selectie betrokken personen

Van de school zelf worden de intern begeleider (op 96% van de scholen) en de groepsleerkracht van de klas waarin de kinderen het vorig schooljaar zaten (88%) het vaakst betrokken bij de selectie van de schakelklasleerlingen. Daarnaast worden de directeur (80%) en de schakelklasleerkracht (76%) vaak betrokken bij de selectie. Als er een taalcoördinator aanwezig is, wordt deze in Amsterdam in meer dan de helft van de gevallen bij de selectie van schakelklasleerlingen betrokken.

Op de Amsterdamse scholen wordt de leerkracht van de schakelklas minder vaak betrokken bij de selectie (op driekwart van de Amsterdamse scholen) vergeleken met de rest van Nederland (92%). Vorige meting werd de schakelklasleerkracht (86%) meer betrokken bij de selectie van de schakelklasleerlingen dan de directeur (80%).

Bij een kwart van de directies van Amsterdamse scholen zijn andere scholen betrokken, omdat de schakelklas een bovenschoolse voorziening betreft. Bij deze scholen zijn de intern begeleider en de directeur het vaakst betrokken bij de selectie van leerlingen.

Op ongeveer een derde van de Amsterdamse scholen zijn externe instanties betrokken bij de selectie van leerlingen voor de schakelklas: een schoolbegeleider, een externe schakelklascoördinator en/of een logopediste. De externe schakelklascoördinator werd in Amsterdam minder vaak bij de selectie betrokken (bij een zesde van de scholen) dan in de rest van Nederland (bij twee vijfde van de scholen).

Verder zijn er wat betreft de bij de selectie betrokken personen geen verschillen met de andere grote steden en overig Nederland.

Aantal geplaatste leerlingen en capaciteit

Tweederde van de Amsterdamse schooldirecties geeft aan dat er in de loop van het schakelklasjaar veranderingen hebben plaatsgevonden in het aantal geplaatste leerlingen. Bij een kwart van deze scholen zijn er in de loop van het schakeljaar nieuwe leerlingen bijgekomen, bij een derde van de scholen zijn er zowel nieuwe leerlingen bijgekomen als vertrokken en bij tweevijfde van de scholen zijn in de loop van het schakeljaar schakelklasleerlingen vertrokken.

Gemiddeld zijn er per school wel meer leerlingen bijgekomen (gemiddeld 5 nieuwe leerlingen) dan vertrokken (gemiddeld 3 leerlingen).

In Amsterdam gaf de helft van de directies aan dat zij precies genoeg plaatsen hadden. Minder dan een kwart van de scholen had meer kinderen kunnen plaatsen. Vorige meting gaf de helft van de scholen dit aan. Dit kwam meestal omdat er te weinig leerlingen waren die in aanmerking kwamen/aan de vereisten voldeden. Ongeveer een tiende van de scholen heeft wegens plaatsgebrek kinderen moeten afwijzen, meestal omdat er meer kinderen met taalachterstanden waren dan het aantal beschikbare plaatsen in de schakelklas. Kinderen afwijzen wegens plaatsgebrek kwam vorige meting in Amsterdam niet voor.

De selectiecriteria zijn maar zelden aangepast aan het aantal beschikbare plaatsen en als dat wel het geval was, was dat omdat er te weinig kandidaten waren die aan de criteria voldeden (de criteria zijn verruimd).

Er zijn geen verschillen met de G3 en de rest van Nederland. Net als in Amsterdam zijn er in de G3 en de rest van Nederland vaker leerlingen vertrokken dan dat er leerlingen zijn bijgekomen.

De selectiecriteria

In Amsterdam spelen bij de selectie van leerlingen voor de schakelklas het oordeel van de intern begeleider (86%) over het niveau/de potentie van het kind, de taaltoetsen uit het leerlingvolgsysteem (74%) en de motivatie/medewerking van de ouders (74%) meestal een belangrijke rol. Zowel het oordeel van de intern begeleider als de motivatie van ouders spelen in Amsterdam een belangrijkere rol dan in de G3 en in de rest van Nederland. Ook het gedrag van het kind speelde in Amsterdam een belangrijker rol bij de selectie dan in de G3 en in de rest van Nederland.

De selectie van leerlingen voor de Amsterdamse schakelklassen

Een intelligentieonderzoek, de motivatie en de werkhouding van het kind of specifiek (taal)toetsen van bijvoorbeeld de schoolbegeleidingsdienst, spelen net als in de G3 en de rest van Nederland, meestal geen belangrijke rol bij de selectie van leerlingen voor de Amsterdamse schakelklassen.

Vorige meting was het belangrijkste selectie criterium de taaltoetsen uit het leerlingvolgsysteem, gevolgd door het oordeel van de leerkracht en van de intern begeleider over het niveau/de potentie van de leerling.

Taalproblemen wegen, zowel in Amsterdam als in de G3 en in de rest van Nederland, bij de selectie van leerlingen voor de schakelklas het sterkst mee. Kinderen met een laag of zeer laag taalniveau, kinderen met een iets minder laag taalniveau (bijvoorbeeld wel D maar niet E) en kinderen waarbij een discrepantie is tussen intelligentie en taalniveau (hun taalniveau blijft achter bij de intelligentie) kwamen in Amsterdam voor meer dan driekwart in aanmerking voor de schakelklas.

Vorige meting gold dit voor nagenoeg alle leerlingen met een laag tot zeer laag taalniveau.

Sociaal-emotioneel zwakke leerlingen (o.a. weinig zelfvertrouwen, last van prestatiedruk, geen goede relatie met andere leerlingen) komen in Amsterdam eerder in aanmerking voor een schakelklas (driekwart van de leerkrachten geeft dit aan) dan in de G3 en de rest van Nederland.

Gedragsproblemen spelen net als in de G3 en in overig Nederland meestal geen rol bij de selectie van leerlingen voor de schakelklas.

6 Beschikbare ondersteuning op de Amsterdamse scholen met een schakelklas

Voor de Amsterdamse schakelklassen is er op ongeveer twee vijfde van de scholen sprake van begeleiding door een extern begeleider. Dit is veel minder dan in de G3 en in de overige gemeenten (respectievelijk 79% en 68%). Ook vergeleken met vorige meting is dit aandeel duidelijk verminderd. Toen was er nog op vier vijfde van de scholen sprake van een extern begeleider.

Het initiatief voor deze begeleiding lag meestal bij de school (64%), net als in de G3 en in de rest van Nederland. In de G3 werd het initiatief ook wel genomen door een externe begeleidingsdienst en in de rest van Nederland door de gemeente of lokale coördinator schakelklassen. In Amsterdam was dit zelden het geval.

De externe begeleiding betreft begeleiding bij het kiezen van de werkwijze/de didactische principes (91%), het kiezen of maken van het programma/de lesstof (86%), het coachen/begeleiden van de schakelklasleerkracht, bijv. door observatie en nabespreken van lessen (82%) en het opstellen van het plan (82%). Behalve bij het coachen/begeleiden van de schakelklasleerkracht zijn er verschillen tussen Amsterdam en de G3 en de rest van Nederland. Deze genoemde vormen van externe begeleiding worden door Amsterdamse schooldirecties duidelijk vaker genoemd dan in de G3 en in de rest van Nederland.

Minder vaak betreft de begeleiding op de Amsterdamse scholen de lokale contacten/afstemming met anderen (55%), de selectie van leerlingen (45%), scholing van de schakelklasleerkracht (45%) de organisatie in de school (huisvesting, leerkracht kiezen, draagvlak in het team etc.) (32%) en/of scholing van de andere leerkrachten in het team (17%).

Ongeveer twee vijfde van de Amsterdamse leerkrachten geeft aan te worden begeleid door een externe begeleider. In de G3 en de rest van Nederland komt dit meer voor: bij meer dan de helft van de leerkrachten.

Amsterdamse schakelklassen in het schooljaar 2007/2008

Iets meer dan tweederde van deze leerkrachten wordt extern begeleid bij het kiezen van de methode en het uitzetten van de leerlijn. Beide vormen van externe begeleiding komen in de G3 en in de rest van Nederland veel minder vaak voor.

Drie vijfde van de leerkrachten wordt begeleid bij het kiezen van werkvormen, de manier van werken. Meer dan de helft van de Amsterdamse leerkrachten geeft aan dat zij externe begeleiding krijgen bij het maken/invullen van de lessen; bij de observatie en nabespreken van de lessen en scholing/verhoging van de eigen deskundigheid. Er is bij de Amsterdamse leerkrachten vaker sprake van externe begeleiding bij het maken/invullen van de lessen dan in de G3 (22%) en de rest van Nederland (30%). Vorige meting werden twee vormen van externe begeleiding die dit jaar het minst voorkomen, juist het meest genoemd, namelijk advies over de aanpak van individuele leerlingen en de selectie van leerlingen.

De Amsterdamse schakelklasleerkrachten zijn tevreden tot zeer tevreden over de begeleiding. Dit verschilt niet van de G3 en de rest van Nederland.

Leerkrachten ervaren in sterke mate dat de schakelklas draagvlak heeft binnen de school, zij worden intern ondersteund door de intern begeleider of een ander teamlid, zij hebben regelmatig overleg met de overige leerkrachten en krijgen steun van collega's. Dit verschilt niet met de overige grote steden en de rest van Nederland.

Ongeveer de helft van de Amsterdamse schakelklasleerkrachten is onbekend met de landelijke ondersteuning van de schakelklassen in de vorm van de website www.schakel-klassen.nl, de nieuwsbrief en brochures, terwijl dit duidelijk voor minder schakelklasleerkrachten in de G3 en in de rest van Nederland (beiden ongeveer een kwart) geldt. Ook de vorige meting was er onder de Amsterdamse schakelklasleerkrachten meer onbekendheid met de landelijke ondersteuning: toen waren meer Amsterdamse schakelklasleerkrachten (drievijfde) onbekend met de landelijke ondersteuning en gold dat voor minder leerkrachten in de G3 (een vijfde) en overig Nederland (een kwart).

Beschikbare ondersteuning op de Amsterdamse scholen met een schakelklas

De Amsterdamse schooldirecties zijn redelijk tevreden tot tevreden over de lokale samenwerking ten aanzien van de schakelklas(sen) op hun school.

Het meest tevreden zijn zij over de rol/taakuitoefening van de lokale ondersteuning (zoals begeleidingsdienst), de rol/taakuitoefening van de bovenschools coördinator/coördinerende instelling en de samenwerking tussen het schoolbestuur en de school. Redelijk tevreden zijn de directies over de rol/taakuitoefening van het schoolbestuur. Over de rol/taakuitoefening van de gemeente, de landelijke ondersteuning in de vorm van de website www.schakel-klassen.nl, nieuwsbrief, brochures en de samenwerking tussen gemeente en schoolbestuur/besturen zijn de Amsterdamse directies nagenoeg tevreden. Vergeleken met de G3, zijn de Amsterdamse directieleden iets minder tevreden over de rol/taakuitoefening van de gemeente. In de G3 zijn de directieleden hierover tevreden, terwijl de Amsterdamse directieleden hier nagenoeg tevreden over zijn.

Over het algemeen staan de Amsterdamse schooldirecties neutraal tegenover de samenwerking tussen gemeente en de school en de samenwerking tussen scholen onderling, terwijl directieleden in de rest van Nederland hierover meer tevreden zijn.

7 Het lesprogramma in de Amsterdamse schakelklassen

Bijna twee vijfde van de Amsterdamse schakelklasleerkrachten geeft aan in hun lessen uit te gaan van een speciaal leer- of opvoedingsconcept. Vorige meting gaf een veel groter aandeel, namelijk twee derde van de leerkrachten, dit aan.

Een derde van deze leerkrachten gaat uit van principes van effectief onderwijs, zoals duidelijke structuur, directe instructie, hoge eisen, leren in kleine stappen en het nauwkeurig bijhouden van vorderingen. In volgorde van voorkomen worden verder genoemd: Ontwikkelingsgericht onderwijs, thematisch onderwijs, Dalton en Montessori.

In het lesprogramma wordt in Amsterdam net als in de G3 en in de rest van Nederland de meeste aandacht besteed aan uitbreiding van de woordenschat en mondelinge taalvaardigheid. In Amsterdam is er de minste aandacht voor (voorbereiding op) rekenen, spelling en de verbinding tussen taal en zaakvakken/wereldoriëntatie: hier wordt enigszins aandacht aan besteed.

Vaak tot zeer vaak wordt er door de leerkrachten in de Amsterdamse schakelklassen gewerkt aan de hand van thema's. Leerkrachten bevelen deze werkvorm dan ook het sterkst aan bij andere leerkrachten met een soortgelijke schakelklas, omdat het naar hun ervaring goed werkt. Daarnaast vinden er vaak kringgesprekken plaats en is er vaak sprake van samenwerkend leren/van opdrachten waarbij moet worden samengewerkt en/of gespreksvormen in kleine groepjes. Ook deze vormen bevelen de schakelklasleerkrachten aan bij andere leerkrachten met een soortgelijke schakelklas, omdat ze naar hun ervaring goed werken. Alleen bij het toepassen van gestuurd spel/spelopdrachten/drama is er verschil met overig Nederland, waar deze werkvorm meer wordt toegepast dan in Amsterdam. Bij de overige gebruikte en aanbevolen werkvormen zijn geen verschillen met de G3 en overig Nederland.

Amsterdamse schakelklassen in het schooljaar 2007/2008

In bijna alle Amsterdamse schakelklassen wordt veel gebruik gemaakt van algemene methode(n) die ook in de andere klassen gebruikt worden en zelfgemaakt materiaal. Ook maken veel leerkrachten gebruik van specifieke remediërende materialen/methoden, methoden uit de orthotheek. Er wordt in de G3 en in de rest van Nederland meer dan in Amsterdam gebruik gemaakt van specifieke methode(n) voor Nederlands als tweede taal. Verder verschillen de Amsterdamse schakelklassen niet van die in de G3 en in de rest van Nederland.

Ten slotte is wat betreft het lesprogramma in de schakelklas aan de leerkrachten gevraagd van welke instanties buiten de school zij gebruik maken. Het vaakst (door drie kwart) maken de Amsterdamse leerkrachten voor hun werk in de schakelklas gebruik van de bibliotheek. Bijna de helft maakt gebruik van organisaties voor cultuureducatie, bijv. voor muziek, dans, beeldende vorming en musea. Daarnaast wordt er door twee vijfde van de leerkrachten gebruik gemaakt van logopedie. Dat is minder dan vorige meting, toen maakte twee derde van de leerkrachten hiervan gebruik. Door ongeveer een kwart van de leerkrachten wordt verder gebruik gemaakt van ambulante begeleiding vanuit het speciaal onderwijs, schooltuinen, organisaties voor natuur en milieu en/of een orthopedagoog.

Er wordt minder gebruik gemaakt van experts in de klas: personen met een speciale kennis/deskundigheid uitnodigen om daarover in de klas iets te vertellen, het buurthuis en organisaties op het gebied van techniek.

8 De ouders van Amsterdamse schakelklaskinderen

Aan de leerkrachten is ook gevraagd hoe de ouders van de kinderen op de schakelklas reageren en hun motivatie voor deelname. Gemiddeld genomen, zo rapporteren de leerkrachten, zijn de ouders duidelijk tevreden met de deelname van hun kind aan een schakelklas. Zij staan positief tegenover de schakelklas en zijn blij met deze kans voor hun kind. Daarnaast konden zij gemakkelijk overtuigd worden van het nut van plaatsing van hun kind in de schakelklas. De ouders vinden niet dat het stigmatiserend werkt of dat er in de schakelklas teveel zwakke leerlingen bij elkaar zitten. Er zijn geen verschillen in motivatie voor deelname tussen de Amsterdamse ouders en ouders van de andere grote steden. Wel is men in de rest van Nederland nóg positiever dan in Amsterdam over de schakelklas en konden ouders nóg makkelijker overtuigd worden van het nut van plaatsing van hun zoon/dochter in de schakelklas.

De ouders van schakelklasleerlingen blijken redelijk betrokken te zijn bij school. Zij tonen zich heel tevreden met de vorderingen van hun kind en tonen daar veel belangstelling voor. Ze zijn redelijk op de hoogte van wat er in de schakelklas gebeurt. Volgens de leerkrachten zijn er niet veel ouders die bijdragen aan het succes van de schakelklas door hun kind thuis te ondersteunen. Maar ongeveer 1 op de 6 ouders ondersteunt hun kind thuis. Leerkrachten geven hierbij aan dat er ouders zijn die wel graag willen, maar niet altijd kunnen helpen. Ongeveer 1 op de 7 ouders helpt mee op school. Er zijn geen verschillen in betrokkenheid tussen Amsterdamse ouders met de G3 en de rest van Nederland, behalve dat ouders in de rest van Nederland hun kind meer thuis ondersteunen dan ouders in Amsterdam. Vorige meting waren de Amsterdamse ouders meer betrokken dan ouders van schakelklassen elders.

Dat er weinig verschil is tussen betrokkenheid van Amsterdamse ouders met de G3 en de rest van Nederland blijkt ook uit de antwoorden die de schakelklasleerkrachten

Amsterdamse schakelklassen in het schooljaar 2007/2008

hebben gegeven op vragen over de wijze waarop de school de betrokkenheid van ouders probeert te stimuleren.

Periodieke rapportbesprekingen met ouders vinden voor nagenoeg alle ouders systematisch plaats. Ook worden de meeste ouders gestimuleerd thuis met hun kind te lezen. Bijna 90 % van de Amsterdamse ouders ontvangen voorlichting over de werkwijze in de schakelklas en de achtergronden daarvan. In de rest van Nederland ligt dit percentage nog hoger. Ook wordt in Amsterdam bij ongeveer 90% huiswerk meegegeven aan de schakelklaskinderen. Daarnaast komt het vaak voor dat ouders worden uitgenodigd om de klas te komen bezoeken (drie kwart) mee te helpen in de klas (60%), of dat er taalspelletjes aan de ouders worden meegegeven om thuis met de kinderen te spelen (53%).

Hoewel er in Amsterdam iets vaker (bij de helft van de ouders) dan in de rest van Nederland (ongeveer een derde) een cursus wordt aangeboden voor de ouders, verschilt dit niet van de mate waarin dit in de G3 gebeurt.

Amsterdamse schakelklasleerkrachten gaan duidelijk minder vaak (bij tweevijfde) op huisbezoek dan schakelklasleerkrachten in de G3 (bij driekwart) en overig in Nederland (bij ongeveer drievijfde).

9 Ervaren successen en knelpunten

Net als in de G3 en in de rest van Nederland zijn de Amsterdamse directies en schakelklasleerkrachten heel positief over de schakelklas.

In Amsterdam zijn de directies allemaal zeer positief over het (kunnen) werken in een kleine groep, het enthousiasme van de schakelklasleerkrachten, hun inzet en kwaliteit en het enthousiasme van de leerlingen in de schakelklas. Duidelijke pluspunten die door bijna alle directies verder worden genoemd zijn dat de schakelklas een goede mogelijkheid biedt iets nieuws uit te proberen en aan te sluiten bij bestaand (taal)beleid in de school, een al langer gewenste voorziening te creëren. Ook is men duidelijk zeer positief over de motivatie bij alle betrokkenen om schakelklas(sen) tot stand te brengen en dat er al zichtbare effecten zijn, op sociaal-emotioneel gebied en op cognitief gebied.

Over de lokale sturing, de lokale en landelijke ondersteuning en de lokale evaluatie is de directie matig positief.

Behalve dat de Amsterdamse directieleden positiever zijn over de communicatie tussen alle betrokkenen dan de directieleden in de rest van Nederland zijn er geen verschillen tussen Amsterdam, de G3 en de rest van Nederland.

De Amsterdamse schakelklasleerkrachten zijn duidelijk enthousiast over de schakelklas. Net als de directies zijn de leerkrachten heel positief over het (kunnen) werken in een kleine groep en het enthousiasme van de leerlingen in de schakelklas. Verreweg de meeste leerkrachten zijn duidelijk zeer positief over de motivatie bij alle betrokkenen om deze schakelklas tot stand te brengen.

Duidelijke pluspunten die verder door (meer dan twee derde van) de leerkrachten worden genoemd zijn, net als bij de directieleden, dat de schakelklas een goede mogelijkheid biedt iets nieuws uit te proberen, een al langer gewenste voorziening te creëren / voort te zetten en aan te sluiten bij bestaand (taal)beleid in de school. Ook zien nagenoeg alle leerkrachten al zichtbare effecten op sociaal-emotioneel gebied en

op cognitief gebied. Over de externe ondersteuning zijn de leerkrachten het meest verdeeld.

Hoewel twee derde van de Amsterdamse leerkrachten duidelijk positief is over de zichtbare effecten op cognitief gebied, is dit aandeel wat lager dan in de rest van Nederland, waar dit voor vier vijfde geldt. Met leerkrachten in de G3 is er geen verschil. Verder zijn er geen verschillen met de G3 en de rest van Nederland.

Vergeleken met vorige meting valt op dat nu door alle directieleden en leerkrachten het (kunnen) werken in een kleine groep als duidelijk een van de meest positieve pluspunten wordt genoemd.

De meerderheid van de Amsterdamse directies en schakelklasleerkrachten ervaart geen duidelijke knelpunten ten aanzien van hun schakelklas. Zij ervaren veel meer pluspunten dan knelpunten ten aanzien van de schakelklas.

Het knelpunt dat door de directies het vaakst wordt genoemd (door een kwart van de directies genoemd als duidelijk knelpunt) is vervanging van schakelklasleerkrachten bij ziekte. Dat is iets minder vergeleken met vorige meting, toen werd dit door een derde van de directieleden genoemd.

Door ongeveer een op de tien directieleden worden als duidelijke knelpunten genoemd: het vinden/creëren van een geschikte ruimte en dat de schakelklas een zware belasting is voor de schakelklasleerkracht, vanwege 'pionieren' (alles zelf uitvinden). Eén op de twintig directieleden noemt te weinig voorbereidingstijd, de beschikbaarheid van leerkrachten die geschikt zijn voor dit werk en het verplicht aantal uren apart onderwijs (bij deeltijdvariant) als duidelijk knelpunt. De beschikbaarheid van leerkrachten die geschikt zijn voor dit werk, wordt door Amsterdamse directieleden vaker als knelpunt genoemd dan in de G3.

Door geen enkele directie wordt het verplicht aantal uren extra onderwijs (bij verlengde schooldag), de leeftijdsgrens voor leerlingen in een kopklas of onvoldoende richtlijnen bij selectie van leerlingen als duidelijk knelpunten ervaren. Ook de verplichtingen dat leerlingen op één basisschool moeten worden ingeschreven en dat zij een heel schooljaar in een aparte groep geplaatst moeten worden, wordt niet als knel-

Ervaren successen en knelpunten

lend ervaren. Dit laatste wordt in de rest van Nederland soms wel als knelpunt ervaren. De leeftijdsgrens voor leerlingen in een kopklas wordt alleen in de rest van Nederland enigszins als knelpunt ervaren. Verder zijn er geen verschillen tussen Amsterdamse directies en directies uit de G3 en de rest van Nederland in ervaren knelpunten.

Duidelijke knelpunten die het vaakst door de schakelklasleerkrachten (door een vijfde) genoemd worden is dat zij te weinig belangstelling ervaren van ouders en dat zij de schakelklas als een zware belasting ervaren, vanwege 'pionieren' of vanwege een moeilijke groep. Vorige meting werd het ontbreken aan belangstelling van ouders niet zozeer als knelpunt ervaren.

Het ontbreken van draagvlak in het team en het vinden van geschikte ruimte/klaslokaal wordt het minst vaak als knelpunt ervaren.

Behalve dat Amsterdamse leerkrachten onvoldoende interne ondersteuning meer als knelpunt ervaren dan de leerkrachten in de rest van Nederland, zijn er geen verschillen tussen de Amsterdamse leerkrachten en de G3 en de rest van Nederland in ervaren knelpunten.

10 Oordeel over schakelklassen als instrument voor achterstandenbestrijding

Tot slot is zowel de directies als schakelklasleerkrachten een aantal uitspraken over het nut van de schakelklas als instrument voor achterstandenbestrijding voorgelegd met de vraag in hoeverre zij het hiermee eens zijn. Ook hieruit blijkt dat de houding van de directies en leerkrachten ten aanzien van de schakelklas duidelijk positief is.

De Amsterdamse directies en leerkrachten vinden dat de schakelklas bij uitstek de kans biedt om in te zetten op de kinderen die daar het meest baat bij hebben en dat het een manier is om meer uit kinderen te halen dan via regulier onderwijs mogelijk is.

In hun oordeel verschillen de Amsterdamse directieleden niet van de G3 en de rest van Nederland.

Zowel directies als leerkrachten vinden dat de schakelklas de kans biedt om een nieuwe aanpak te ontwikkelen en dat het een manier is om te voorkomen dat talenten onderbenut blijven/dat kinderen onderpresteren. Ook vinden zij dat de schakelklas de kans biedt om (verworvenheden uit) het VVE-beleid voort te zetten.

Daarnaast vinden zij het positief dat in schakelklassen gerichte aandacht mogelijk is omdat doelgroep leerlingen bij elkaar in één groep worden geplaatst.

De Amsterdamse directieleden zijn meer verdeeld over of de schakelklas als middel werkt om te voorkomen dat leerlingen vastlopen en eventueel verwezen moeten worden naar het speciaal (basis)onderwijs en of de schakelklas een te late vorm van interventie is (bij kopklas). Ongeveer een derde van de directieleden vindt dat de schakelklas te weinig leerlingen bereikt. Ongeveer een vijfde van de leerkrachten vindt dit ook.

Het overgrote merendeel van de directieleden en leerkrachten vindt niet dat de schakelklas leerlingen apart zet en daardoor stigmatiserend werkt of dat er sprake zou zijn

Amsterdamse schakelklassen in het schooljaar 2007/2008

van negatieve homogenisering. Zij zijn het er ook niet mee eens dat de schakelklas niet kosteneffectief zou zijn.

In hun oordeel verschillen de Amsterdamse leerkrachten op twee punten met de G3 en de rest van Nederland. Amsterdamse leerkrachten vinden minder dan de G3 dat de schakelklas te weinig leerlingen bereikt. Zij vinden ook minder dan de G3 en de rest van Nederland dat het een tijdelijke impuls is en daardoor te beperkt.

Het oordeel van de directieleden en leerkrachten komt vrijwel overeen met hun oordeel in de vorige meting, behalve er nu een aantal directieleden en leerkrachten zijn die vinden dat er te weinig kinderen worden bereikt met de schakelklas, terwijl die er vorige meting niet waren.

11 Effectmeting Amsterdamse schakelklassen op cognitief gebied

De belangrijkste vraag van de effectmeting is of de doelstelling van de schakelklassen, het verbeteren van de taalvaardigheid, daadwerkelijk wordt bereikt. Dit wordt vastgesteld door de taalvaardigheid aan het begin en aan het eind van de schakelperiode te meten, en de ‘leerwinst’ van de leerlingen vast te stellen. Aangezien uiteraard alle kinderen in een jaar progressie maken, kan er pas worden gesproken van een schakelklaseffect als kinderen in een schakelklas méér vooruit gaan dan *vergelijkbare* kinderen in een controlegroep die *niet* aan een schakelklas hebben deelgenomen.

Voor leerlingen die deelnemen aan kopklassen na groep 8 is vooral het adviesniveau en hun schoolloopbaan in het voortgezet onderwijs van belang. Halen zij inderdaad het beoogde schooltype in het voortgezet onderwijs, en kunnen zij zich daar ook handhaven?

We beginnen dit hoofdstuk met informatie over de toetsen die in het schakelklasonderzoek zijn gebruikt. Daarna, in 11.2 staat informatie over de controlegroep en de manier waarop de leerwinst berekend is. In 11.3 gaan we in op de achtergrondkenmerken van de Amsterdamse schakelklaskinderen in het effectonderzoek. Vervolgens bespreken we de prestaties van de schakelklaskinderen op cognitief gebied. In 11.4 voor schakelklaskinderen in de kleuterbouw, in 11.5 voor de onderbouw, in 11.6 de middenbouw en 11.7 de kopklassen. We gaan bij het bespreken van de prestaties naast de leerwinst die in het schakeljaar is gehaald steeds apart in op de beginmeting. Deze geeft namelijk ook inzicht in het type kinderen dat voor de schakelklas is geselecteerd. In 11.8 tenslotte vergelijken we de leerwinst van de Amsterdamse schakelklaskinderen in de voltijd- deeltijd- en verlengde schooldagvariant.

11.1 De toetsen

Bij de kinderen in de schakelklas zijn toetsen afgenomen om hun taal- en rekenniveau vast te stellen. De nadruk ligt daarbij uiteraard op taal. De taaltoetsen zijn afgestemd op de leeftijd van de kinderen, omdat in de verschillende leeftijdsfasen verschillende taalvaardigheden worden geleerd. Voor kleuters zijn woordenschat en beginnende geletterdheid relevant; in groep 3-4 komt daar technisch lezen bij. Technisch lezen is een voorwaarde voor het begrijpend lezen, dat vaak pas in groep 5-6 systematisch aan bod komt in het curriculum. In de groepen 7-8 wordt vrijwel geen aandacht meer besteed aan technisch lezen en is het accent verschoven naar begrijpend lezen en informatieverwerking. Daarom zijn de volgende toetsen gekozen:

- groep 1-2: OBIS;
- groep 3-4: Cito-toetsen Woordenschat en Technisch lezen (Drie-minutentoets), AVI;
- groep 5-6: Cito-toetsen Technisch lezen (Drie-minutentoets) en Begrijpend lezen, AVI;
- groep 7-8: Cito-toets Begrijpend lezen.

De OBIS is een adaptieve toets die de vaardigheden voor aanvankelijk lezen en rekenen bij jonge kinderen van 4-6 jaar meet. De doelgroep is dus groep 1 en 2. Ook voor kinderen die nog net niet op de basisschool zitten, is de toets geschikt. De OBIS wordt digitaal, via een cd-rom op de computer, afgenomen in een één-op-één situatie van testleider/leerkracht en leerling. De toets is adaptief in de zin dat het computerprogramma de antwoorden verwerkt en op grond daarvan de toetsafname voortdurend bijstelt. De toets, taal én rekenen, wordt in 10 à 20 minuten afgenomen. Het taalonderdeel van OBIS sluit inhoudelijk aan bij de tussendoelen 'beginnende geletterdheid'. Het bevat de onderdelen 'nazeggen' en 'lezen'. Het onderdeel 'nazeggen' geeft een indicatie van het fonologisch bewustzijn. Uit een groot aantal onderzoeken komt naar voren dat het fonemisch bewustzijn een goede voorspeller is van beginnende geletterdheid en latere vorderingen in technisch lezen. Bij het onderdeel 'lezen' gaat het

om kennis en vaardigheden die in de literatuur worden omschreven als leesvoorwaarden, voorbereidende leesvaardigheid of ontluikende geletterdheid.

Bij de OBIS-toets worden de kinderen ingedeeld in drie leeftijdscategorieën. In categorie 1 zitten de kinderen die bij de beginmeting tussen de 40 en 61 maanden zijn (gemiddeld 4 jaar en 5 maanden). In categorie 2 de kinderen die tussen de 61 en 73 maanden zijn (gemiddeld 5 jaar en 6 maanden). En in categorie 3 de kinderen die tussen de 73 en 93 maanden zijn (gemiddeld 6 jaar en 7 maanden). De indeling in leeftijdscategorieën komt overeen met de gemiddelde leeftijden in leerjaar 1, 2 en 3.

Van een deel van de kleuters is (ook) de score op de Cito-toetsen Taal voor Kleuters en Ordenen bekend. We hebben aan de scholen gevraagd of ze deze toetsen zelf al bij de schakelklaskinderen afnamen, en zo ja of ze de scores dan aan ons wilden doorgeven. Van met name de oudere kleuters zijn daardoor in veel gevallen zowel de scores op de OBIS-toets als de scores op de Cito-toetsen beschikbaar. Maar er zijn ook schakelklaskinderen bij wie alleen de OBIS is afgenomen, of juist alleen de Cito-toetsen.

Hoewel de effectmeting in de eerste plaats op taalvaardigheid is gericht, zijn bij de leerlingen ook rekentoetsen afgenomen. Door de afname van een rekentoets wordt een beter beeld verkregen van het *algemene cognitieve niveau* van de leerling, dat door de grote taalachterstand van het kind juist vertekend kan zijn. Bovendien bieden gegevens over de rekenvaardigheid de mogelijkheid om na te gaan of de extra aandacht voor taal een positief effect heeft op, of juist ten koste gaat van de rekenprestaties.

Amsterdamse schakelklassen in het schooljaar 2007/2008

In schema 11.1 staat nog eens aangegeven welke toetsen zijn afgenomen.

Schema 11.1 De toetsen in het schakelklasonderzoek

afkomstig uit:	Obis [*]	Woorden- Schat	Drie-minuten- toets ^{**}	Begrijpend le- zen ¹	Rekenen/ wiskunde
instroomgroep/1	X				
groep 2	X				
groep 3		E3	E3		E3
groep 4		E4	E4		E4
groep 5			M5	M5	E5
groep 6			M6	M6	E6
groep 7				M7	E7
groep 8				M8	M8

* en/of Cito Ordenen en Taal voor Kleuters, indien de school deze toetsen zelf standaard afneemt

** = Technisch lezen

De toetsen zijn door de schakelleerkracht of IB'er afgenomen bij alle schakelklaskinderen die in staat waren om tenminste een deel van de toetsen te maken.

Voor het meten van de leercapaciteit is bij de kinderen afkomstig uit groep 5 en hoger een non-verbale test afgenomen, *Testreeksen* genaamd. Het is voor de schakelklassen een belangrijke variabele, omdat er vaak voor gekozen is om leerlingen met 'groeipotentie' te selecteren. De score op de non-verbale test kan hiervoor een aanwijzing zijn, en geeft dus informatie over de selectie van leerlingen.

¹ Het Cito heeft van de toetsen Begrijpend Lezen en Rekenen/wiskunde inmiddels een vernieuwde versie op de markt gebracht, waardoor er van deze toetsen momenteel twee versie in omloop zijn: de 'oude' versie en de nieuwe LOVS-versie.

Ten slotte zijn gegevens over het AVI-niveau aan het begin en aan het eind van de schakelklas verzameld. Deze score geeft net als de Cito-toets technisch lezen (Drie-minuten toets) het technisch leesniveau van de kinderen aan. Het is aan de leerkrachten van de schakelklaskinderen gevraagd. De leerkrachten konden kiezen tussen 9 AVI-niveaus van 1 t/m 9. Zij konden daarbij de optie niet van toepassing kiezen. Voor de jonge kinderen is deze optie gekozen omdat de kinderen nog te jong waren, voor de oudere kinderen omdat de kinderen op niveau lezen. Vooral voor de kinderen van de groepen 3 t/m 6 is het AVI-niveau relevant. Gemiddeld worden de AVI-niveaus op de volgende momenten bereikt:

AVI-1: maart groep 3

AVI-2: juni groep 3

AVI-3: november groep 4

AVI-4: maart groep 4

AVI-5: juni groep 4

AVI-6: november groep 5

AVI-7: maart groep 5

AVI-8: juni groep 5

AVI-9: november groep 6

Dit betekent dat als er op niveau gelezen wordt door de schakelklaskinderen hier de volgende niveaus bijhoren:

in 2006/2007 groep 3: AVI-2

in 2006/2007 groep 4: AVI-5

in 2006/2007 groep 5: AVI-8

in 2006/2007 groep 6: AVI-9.

We hebben voor zowel de groep 3-4 leerlingen als voor de groep 5-6 leerlingen het aandeel kinderen berekend met een voldoende hoog AVI-niveau. Voor de begin- en eindmeting is hetzelfde criterium gehanteerd.²

---

² Voor vrij veel groep 6-leerlingen werd aan het eind van de schakelklasleerlingen aangegeven dat de AVI-score niet van toepassing is, terwijl er wel een score was gegeven over het begin van de schakelklas. In dit geval is de niet van toepassing opgevat als de maximale score, namelijk 9.

De hierboven beschreven toetsen zijn in schooljaar 2007/08 bij de leerlingen in de schakelklassen afgenomen. In oktober/november 2007 is de beginmeting uitgevoerd, in mei/juni 2008 de eindmeting. Sommige scholen zijn hiervan afgeweken en hebben de toetsen wat eerder of later afgenomen. Aangezien we het effect van de schakelklas vaststellen op basis van de behaalde *leerwinst per maand*, was dat geen probleem (zie 11.2).

11.2 Vergelijkingsgroepen en berekening van de leerwinst

Uitspraken over het effect van schakelklassen kunnen alleen worden gedaan op basis van een vergelijking met een controlegroep van vergelijkbare kinderen die niet in een schakelklas hebben gezeten. Als de schakelklassen effect zouden hebben, zou de leerwinst die de kinderen in de schakelklas hebben gehaald groter moeten zijn dan de leerwinst van een controlegroep van vergelijkbare leerlingen die niet in de schakelklas zijn geplaatst. Er is een controlegroep gevormd door gebruik te maken van gegevens uit het COOL⁵⁻¹⁸-cohortonderzoek en de OBIS.

Het COOL⁵⁻¹⁸-cohortonderzoek is in schooljaar 2007/08, als opvolger van het PRIMA-cohortonderzoek, door het ITS en het SCO-Kohnstamm Instituut gezamenlijk uitgevoerd. COOL⁵⁻¹⁸ is door het Ministerie van OCW opgezet om een beeld te krijgen van (de ontwikkelingen in) het primair onderwijs in Nederland. Het onderzoek wordt uitgevoerd bij in totaal ruim 38.000 leerlingen in de groepen 2, 5 en 8 op 550 basisscholen. 400 van de 550 scholen vormen samen een landelijk representatieve steekproef. Bij een deel van de COOL-scholen zijn aanvullende gegevens verzameld ten behoeve van het vormen van een vergelijkingsgroep.

De OBIS-toets wordt door veel scholen op eigen initiatief gebruikt. Daarnaast is de toets bij de zesde PRIMA-meting afgenomen bij ongeveer 3000 leerlingen op 60 basisscholen, met een oververtegenwoordiging van allochtone achterstandsleerlingen. De beschikbare gegevens zijn gebruikt voor het (achteraf) samenstellen van controlegroepen ten behoeve van de effectmeting schakelklassen.

Voor de schakelklaskinderen is de leerwinst bepaald die zij in de schakelklas geboekt hebben. Een complicerende factor daarbij was dat het voor het bepalen ervan noodzakelijk is om leerlingen aan het begin en aan het eind van het jaar te toetsen, terwijl de toetsmomenten volgens de toetskalender van het Cito-LVS veel meer gespreid in het jaar liggen. Aangezien de scholen zich aan de toetskalender houden, zijn de controlekinderen dus op andere momenten getoetst dan de schakelklaskinderen. Dat maakte het lastig om de leerwinst van schakelklaskinderen en controlekinderen te vergelijken. Dit hebben we als volgt opgelost. De voor de schakelklasevaluatie aangevulde COOL⁵⁻¹⁸-gegevens bevatten de toetsscores van een aantal jaren. Op basis daarvan is voor verschillende subgroepen van leerlingen de gemiddelde leerwinst per maand vastgesteld. Een jaar bevat in het basisonderwijs ongeveer 10 maanden reëel onderwijsaanbod (lesweken na aftrek van vakantie). Met de toetsen van het Cito-LVS is het mogelijk om van de variabele leerwinst gebruik te maken omdat de toetsen gekalibreerd zijn; dat wil zeggen dat de toetsscores omgezet kunnen worden naar vaardigheidsscores op één schaal waarmee vooruitgang kan worden gemeten.

Voor de schakelkinderen is eveneens de leerwinst per maand bepaald door de score op eindmeting en beginmeting van elkaar af te trekken en te delen door het aantal maanden dat daartussen ligt. De vakantiemaanden juli en augustus zijn daarbij niet meegerekend. Omdat de toetsdata bij de beginmeting nogal uiteen liepen en het aanvangsniveau daardoor niet vergelijkbaar was, is de beginscore voor alle leerlingen herberekend naar een afnamedatum van 1 oktober. Per toets is de leerwinst van de Amsterdamse schakelklaskinderen vergeleken met die van de controlegroep, van de overige schakelklaskinderen en –behalve wat de OBIS-resultaten betreft- met die van schakelklaskinderen in de G3. Er is getoetst of verschillen significant zijn: alleen als een verschil significant is, wordt deze vermeld.

11.3 Kenmerken van de Amsterdamse schakelklaskinderen in het effectonderzoek

In Tabel 11.1 staan de aantallen Amsterdamse schakelklaskinderen vermeld die aan de effectmeting hebben deelgenomen, en de groep waaruit ze afkomstig zijn. Let op: het gaat *niet* om de groep waarin ze in het schakeljaar zitten. De groepsaanduiding van de schakelklassen was zo divers (3+, 2/3, topklas 4, etc.) dat het voor de vergelijkbaarheid tussen de groepen niet mogelijk was om van het schakeljaar zelf uit te gaan. Bovendien komt het voor dat leerlingen in een schakelklas van hetzelfde leerjaar worden geplaatst als het leerjaar waarin ze het jaar daarvoor zaten (bijvoorbeeld een leerling die vanuit groep 2 in een schakelklas 2 wordt geplaatst), terwijl een andere leerling uit groep 2 in een schakelklas 3 terecht is gekomen. Voor de vergelijkbaarheid van de leerlingen hanteren we dus hier en in het vervolg van het rapport het leerjaar waar de leerling het jaar daarvoor zat.

Sommige leerlingen zaten het jaar vóór de schakelklas nog niet op de basisschool. Zij komen van een peuterspeelzaal of andere vorm van voorschools onderwijs en worden hier instroomgroep genoemd.

Effectmeting Amsterdamse schakelklassen op cognitief gebied

*Tabel 11.1 Aantallen Amsterdamse schakelklaskinderen in de effectmeting, uitgesplitst naar de groep waarin ze **het jaar daarvoor** zaten*

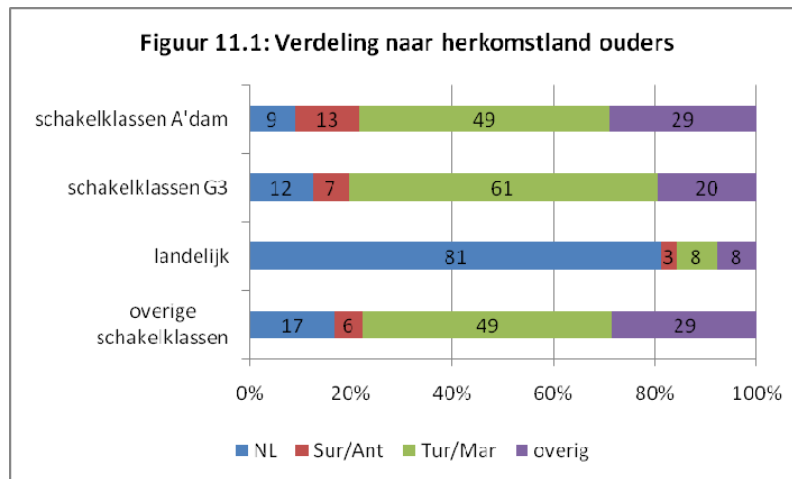
afkomstig uit	schakelklas	autochtoon	allochtoon	onbekend	totaal	%
Instroomgroep	1	0	12	0	12	1.5
groep 1	1 of 2	10	63	0	73	8.9
groep 2	2 of 3	31	213	1	245	29.8
groep 3	3 of 4	18	165	2	185	22.5
groep 4	4 of 5	4	51	2	57	6.9
groep 5	5 of 6	4	93	2	99	12.0
groep 6	6 of 7	2	47	1	50	6.1
groep 7	7 of 8	1	36	0	37	4.5
groep 8	kopklas	0	52	0	52	6.3
neveninstromers*		0	13	0	13	1.6
N leerlingen		70	745	8	823	100.0

*De toetsresultaten van de neveninstromers kunnen we niet bespreken, omdat het om een kleine groep leerlingen gaat uit verschillende leeftijdsgroepen.

Van de 823 Amsterdamse leerlingen in het effectonderzoek is ruim de helft afkomstig uit groep 2 of 3. Ruim 90% is allochtoon (minimaal één van de ouders is niet in Nederland geboren).

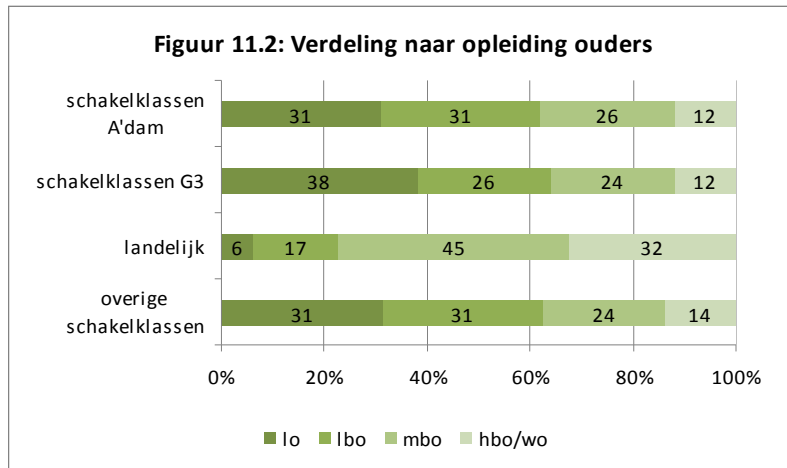
Amsterdamse schakelklassen in het schooljaar 2007/2008

Figuur 11.1 laat zien dat dit aandeel wat hoger is dan bij de overige schakelklassen, maar dat het niet verschilt van de G3.

Gemiddeld is het aandeel allochtone leerlingen in het Nederlandse basisonderwijs minder dan 20%. In Amsterdam is het aandeel Surinaamse en Antilliaanse schakelklasleerlingen iets groter dan in de overige schakelklassen. Dit geldt ook voor de G3. Daarnaast zijn er in Amsterdam minder Turkse en Marokkaanse en meer overige allochtone schakelklasleerlingen dan in de G3.

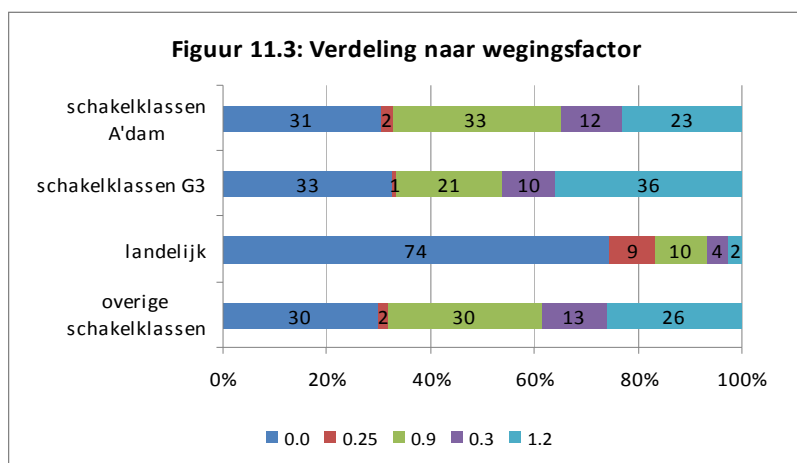
Figuur 11.2 toont het opleidingsniveau van de ouders van de Amsterdamse schakelklaskinderen.

De meeste kinderen hebben laag-opgeleide ouders. Dit verschilt niet van de andere schakelklaskinderen, ook niet van die in de G3. Gemiddeld heeft bijna een kwart van de leerlingen in het basisonderwijs laag-opgeleide ouders.

In Figuur 11.3 is voor de schakelklaskinderen de verdeling naar wegingsfactor weer-gegeven.

De Amsterdamse schakelklaskinderen verschillen niet van de overige schakelklaskin-deren. Hoewel er, zoals verwacht, voornamelijk leerlingen met een wegingsfactor (dus achterstandsleerlingen) in de schakelklas zitten, behoort een deel *niet* tot die doelgroep van het onderwijsachterstandenbeleid. Eén op de 3 schakelklaskinderen is een zogenaamd 0.0-kind; het betreft vaak een allochtoon kind met niet laag-opgeleide ouders. In Amsterdam zijn er iets meer 1.9 leerlingen en wat minder 1.2 leerlingen dan in de G3.

11.4 De prestaties van de schakelklaskinderen in de kleuterbouw

Van de schakelklaskinderen in de kleuterbouw (afkomstig uit de groepen 1 of 2 of de instroomgroep) heeft 37% de OBIS-toets gemaakt. Van 57% van de kinderen afkom-

stig uit groep 1 of 2 zijn Cito-resultaten bekend. We bespreken eerst de resultaten met betrekking tot de OBIS en gaan daarna in op de Cito-resultaten van de schakelklas-kinderen in de kleuterbouw. We laten de prestaties apart zien voor allochtone en autochtone schakelklasleerlingen.

117 Amsterdamse leerlingen afkomstig van 8 scholen hebben de OBIS-toets gemaakt (zie Tabel 11.2). Bij deze toets worden de kinderen ingedeeld in drie leeftijdscategorieën. In categorie 1 (de instroomgroep) zitten de kinderen die bij de beginmeting tussen de 40 en 61 maanden zijn (gemiddeld 4 jaar en 5 maanden). In categorie 2 de kinderen die tussen de 61 en 73 maanden zijn (gemiddeld 5 jaar en 6 maanden). Dit zijn de kinderen afkomstig uit groep 1. En in categorie 3 de kinderen die tussen de 73 en 93 maanden zijn (gemiddeld 6 jaar en 7 maanden): de kinderen afkomstig uit groep 2.

Tabel 11.2 OBIS: Aantallen leerlingen per leeftijdscategorie, uitgesplitst naar herkomst voor Amsterdamse en overige schakelklaskinderen en Landelijke controlegroep

	4,5 jaar (instroomgr.)	5,5 jaar (groep 1)	6,5 jaar (groep 2)	Totaal
Schakelklas Amsterdam	35 (30%)	44 (38%)	38 (32%)	117
Schakelklas Overig	60 (32%)	63 (34%)	64 (34%)	187
Landelijke Controle	504 (48%)	430 (41%)	120 (11%)	1054
Autocht. Amsterdam	8 (23%)	6 (14%)	1 (3%)	15 (13%)
Allocht. Amsterdam	27 (77%)	38 (86%)	37 (97%)	102 (87%)
Autocht. Schakel Overig	22 (37%)	11 (17%)	11 (17%)	44 (24%)
Allocht. Schakel Overig	38 (63%)	52 (83%)	53 (83%)	143 (76%)
Autocht. Landelijk	407 (81%)	366 (85%)	104 (87%)	877 (83%)
Allocht. Landelijk	97 (19%)	64 (15%)	16 (13%)	177 (17%)

De meeste Amsterdamse schakelklaskinderen (87%) die de OBIS hebben gemaakt, zijn van allochtone herkomst. In Tabel 11.3 worden de scores op de beginmeting ge-

Amsterdamse schakelklassen in het schooljaar 2007/2008

toond van de drie groepen kinderen vergeleken met andere schakelklaskinderen en met de landelijke vergelijkingsgroep.

Tabel 11.3 OBIS, gemiddelde ruwe scores Nazeggen, Lezen en Rekenen op de beginmeting 2007-08 van de Amsterdamse schakelklaskinderen, overige schakelklaskinderen en van de landelijke controlegroep

	instroomgroep	groep 1	groep 2
Nazeggen			
Autochtoon Amsterdam	9	12	*
Autocht. Landelijk	9	14	*
Autocht. Schakel Overig	8	13	*
Allochtoon Amsterdam	9	12	15
Allochtoon Landelijk	8	11	13
Allocht. Schakel Overig	8	13	14
Lezen			
Autochtoon Amsterdam	26	65	*
Autocht. Landelijk	28	44	*
Autocht. Schakel Overig	23	40	*
Allochtoon Amsterdam	22	42	99
Allochtoon Landelijk	20	28	45
Allocht. Schakel Overig	18	34	73
Rekenen			
Autochtoon Amsterdam	19	37	*
Autocht. Landelijk	20	35	*
Autocht. Schakel Overig	19	30	*
Allochtoon Amsterdam	19	34	43
Allocht. Landelijk	16	25	34
Allocht. Schakel Overig	15	29	40

* geen of onvoldoende leerlingen, vetgedrukt is significant verschil

Effectmeting Amsterdamse schakelklassen op cognitief gebied

De scores van zowel de allochtone als autochtone Amsterdamse schakelklasleerlingen in de instroomgroep verschillen niet significant van die van de controlegroep en van de overige schakelkinderen. Dit geldt ook voor de allochtone Amsterdamse schakelklasleerlingen die in 2006/2007 in groep 1 zaten. De autochtone Amsterdamse schakelklasleerlingen afkomstig uit groep 1 hebben bij de beginmeting significant hogere scores op Lezen. De allochtone Amsterdamse schakelklasleerlingen afkomstig uit groep 2 hebben ook hogere scores, maar dit verschilt niet significant. Dit heeft waarschijnlijk te maken met kleine aantallen: het aantal allochtone leerlingen in leeftijdscategorie 3 van de landelijke vergelijkingsgroep is erg laag. We kunnen op basis van deze gegevens concluderen dat in Amsterdam voor de schakelklas in de kleuterbouw geen lager-presterende, maar gemiddeld of beter-presterende kinderen zijn geselecteerd.

Uitspraken over het effect van schakelklassen kunnen we doen op basis van een vergelijking van de leerwinst met de controlegroep: als de schakelklassen effect zouden hebben, zou de leerwinst die de kinderen in de schakelklas hebben gehaald groter moeten zijn dan de leerwinst van een controlegroep van vergelijkbare leerlingen die niet in de schakelklas zijn geplaatst.

Amsterdamse schakelklassen in het schooljaar 2007/2008

In Tabel 11.4 is de gemiddelde leerwinst van de Amsterdamse schakelklaskinderen op de OBIS-toets weergegeven in vergelijking met de controlegroep en de overige schakelklaskinderen.

Tabel 11.4 laat de gemiddelde leerwinst per maand zien op de OBIS-toets.

	instroomgroep		groep 1		groep 2
	all.	aut.	all.	aut.	all.
Nazeggen					
Schakel A'dam	.48	.57	.41	.34	.30
Controlegroep	.59	.62	.44	.32	.36
Schakel Overig	.58	.82	.48	.62	.33
Lezen					
Schakel A'dam	2.43	1.65	4.86	<u>5.43</u>	8.53
Controlegroep	1.84	1.54	2.42	3.99	6.11
Schakel Overig	2.17	2.35	2.48	2.12	8.40
Rekenen					
Schakel A'dam	2.05	1.49	1.05	<u>.85</u>	1.30
Controlegroep	1.58	1.52	1.48	1.09	1.48
Schakel Overig	1.76	1.59	1.36	1.47	1.42

vetgedrukt: significant verschil Amsterdamse schakelklasleerlingen en controlegroep

schuingedrukt: significant verschil Amsterdamse en overige schakelklasleerlingen

De Amsterdamse allochtone kinderen in de instroomgroep hebben meer leerwinst geboekt in lezen en in rekenen dan de controlegroep. Dit geldt ook voor de overige schakelklasleerlingen. Er zijn geen verschillen in de leerwinst in lezen en rekenen tussen de autochtone leerlingen in de instroomgroep in Amsterdam en elders. Beide groepen verschillen hierin ook niet van de controlegroep.

Effectmeting Amsterdamse schakelklassen op cognitief gebied

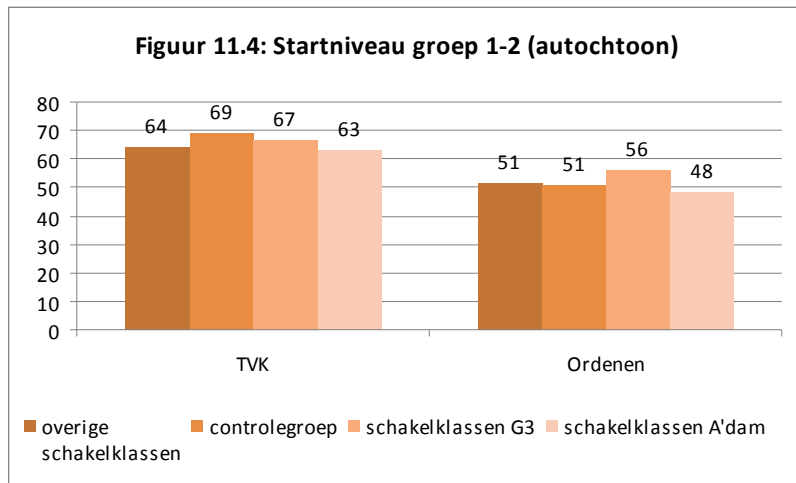
De schakelklasleerlingen van allochtone herkomst afkomstig uit groep 1 zijn meer vooruitgegaan in Lezen en minder in Rekenen dan de controlegroep. De Amsterdamse autochtone schakelklasleerlingen afkomstig uit groep 1 zijn meer vooruitgegaan in Lezen en minder in rekenen dan de overige schakelklaskinderen afkomstig uit groep 1, maar hun prestaties in Lezen en Rekenen verschillen niet van de controlegroep.

Bij kinderen afkomstig uit groep 2 vinden we geen verschillen in leerwinst Lezen en Rekenen tussen de Amsterdamse schakelklasleerlingen en de overige schakelklasleerlingen en de controlegroep.

Wat het onderdeel nazeggen betreft zijn er geen significante verschillen tussen de Amsterdamse schakelklasleerlingen, de overige schakelklasleerlingen en de controlegroep.

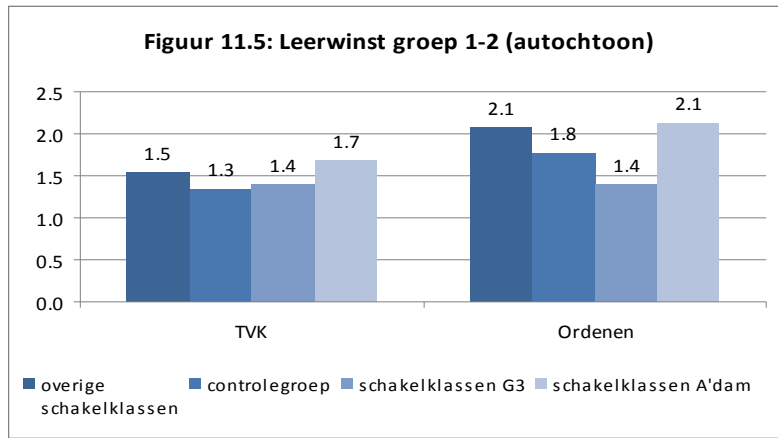
De scholen met een schakelklas in de kleuterbouw konden ervoor kiezen om in plaats of naast OBIS-gegevens gegevens van de Cito-toetsen Taal voor Kleuters en Ordenen aan te leveren. Voor 57% (n=181) schakelklasleerlingen afkomstig uit de groepen 1 en 2 is dit gedaan. We laten eerst de resultaten van de *autochtone* schakelklaskinderen zien.

In Figuur 11.4 zijn de toetsresultaten aan het begin van de schakelklas weergegeven.

De taal- en rekenprestaties aan het begin van de schakelklas van autochtone schakelklaskinderen uit Amsterdam zijn lager dan die van de controlegroep. Hun taal- en rekenprestaties zijn vergelijkbaar met de prestaties van de overige schakelklaskinderen, ook die uit de G3. Voor de schakelklassen zijn dus kinderen met lager dan gemiddelde taal- en rekenprestaties geselecteerd.

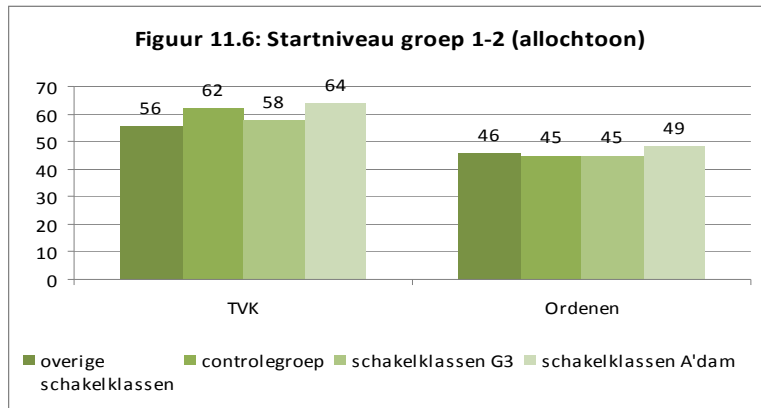
Figuur 11.5 laat de leerwinst zien die deze schakelklaskinderen hebben geboekt in taal en rekenen vergeleken met de controlegroep.

De leerwinst die de autochtone schakelklasleerlingen uit Amsterdam hebben geboekt is hoger dan die van de controlegroep maar verschilt niet significant van de overige schakelklaskinderen en van de schakelklaskinderen uit de G3.

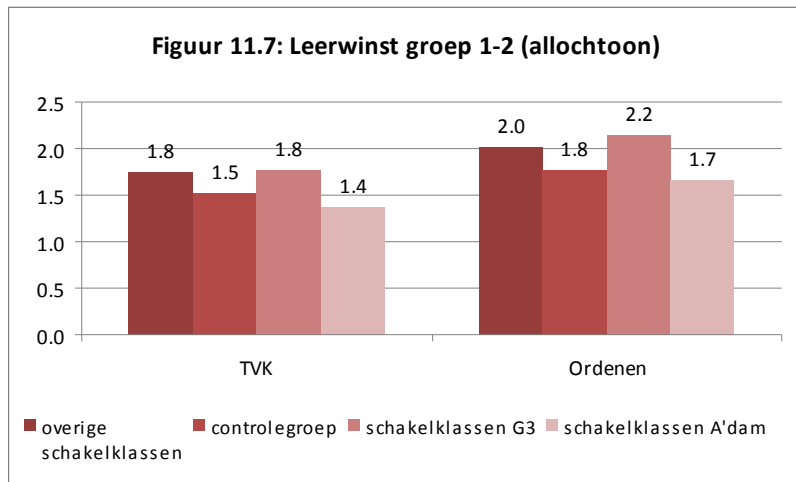

In Figuur 11.6 laten we de taal- en rekenprestaties aan het begin van de schakelklas zien van de allochtone kinderen afkomstig uit groep 1-2 .

Voor de groep 1-2 schakelklassen in Amsterdam zijn de beter-presterende allochtone leerlingen geselecteerd. De allochtone schakelklaskinderen uit Amsterdam hebben aan het begin van de schakelklas hogere taalprestaties dan de controlegroep, de overige schakelklaskinderen en de schakelklaskinderen uit de G3. De rekenprestaties zijn hoger dan die van de controlegroep, maar verschillen niet significant van de kinderen in de andere twee groepen.

De leerwinst is weergegeven in Figuur 11.7.

De Amsterdamse schakelklasleerlingen van allochtone herkomst hebben zowel wat taal als rekenen betreft minder leerwinst geboekt dan de controlegroep, de andere schakelklasleerlingen en minder dan de schakelklasleerlingen uit de G3. Dat de taalprestaties op de Cito-toets lager zijn en dat we dit niet vinden bij de OBIS-toets kan te maken hebben met het feit dat er maar een kleine overlap is tussen de groepen kinderen die de OBIS- dan wel Cito-toetsen gemaakt hebben.

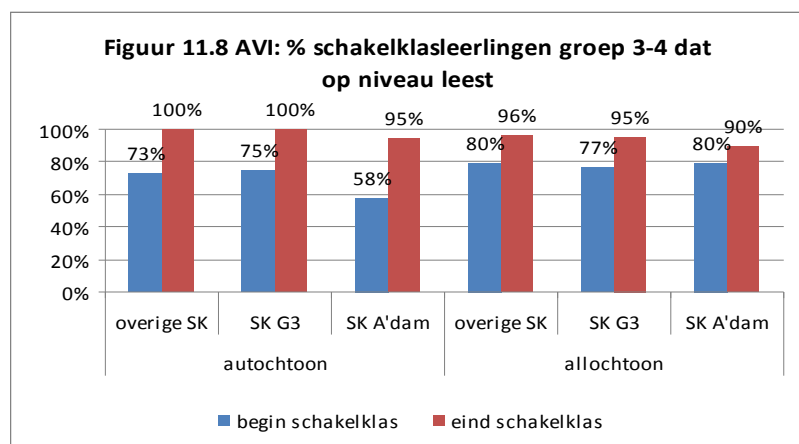
11.5 De prestaties van de schakelklaskinderen in de onderbouw

Van de Amsterdamse schakelklasleerlingen in de onderbouw (afkomstig uit groep 3 en 4) zijn toetsgegevens beschikbaar over hun woordenschat, technisch leesniveau (Drieminuten toets en AVI) en over hun rekenprestaties. Ook hier laten we steeds

naast leerwinst, gegevens zien over het beginniveau om meer informatie te geven over welke kinderen voor de schakelklas zijn geselecteerd. We laten net als bij de schakelklaskinderen in de kleuterbouw de prestaties van zowel allochtone als autochtone schakelklaskinderen zien.

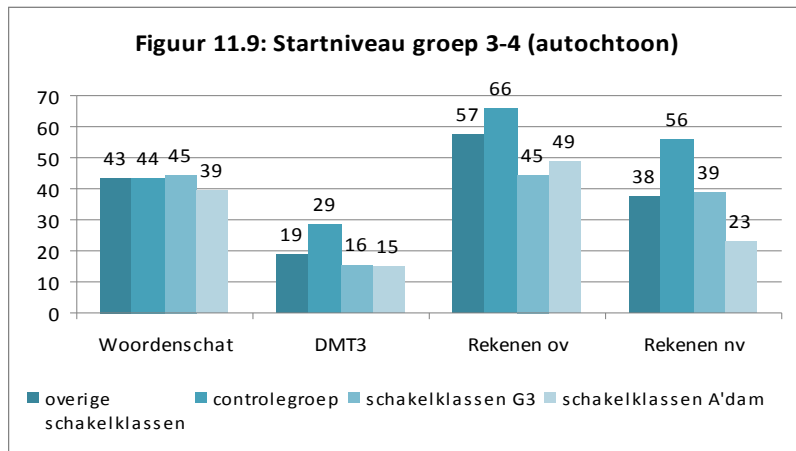
We laten eerst gegevens over technisch lezen zien op basis van de AVI-scores.

In Figuur 11.8 is het aandeel allochtone en autochtone groep 3-4 leerlingen weergegeven dat wat technisch lezen betreft op basis van deze toets aan het begin en aan het eind van de schakelklas op niveau leest.

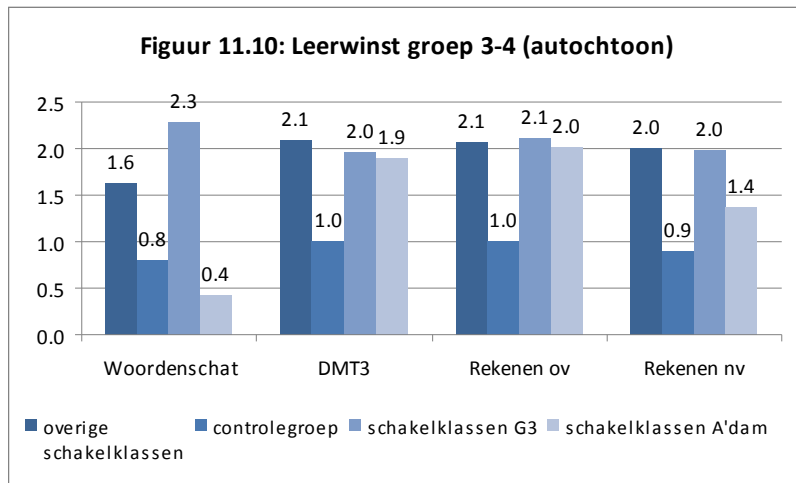
Verreweg de meeste allochtone en autochtone schakelklasleerlingen in Amsterdam lezen aan het eind van de schakelklas op niveau. Dit geldt ook voor de kinderen in de overige schakelklassen en voor de schakelklasleerlingen in de G3. Zowel voor de autochtone als voor de allochtone schakelklasleerlingen verschilt het beginniveau niet significant tussen de drie groepen.

In Figuur 11.9 zijn voor de *autochtone* leerlingen de prestaties op de Cito-toetsen aan het begin van de schakelklas weergegeven.

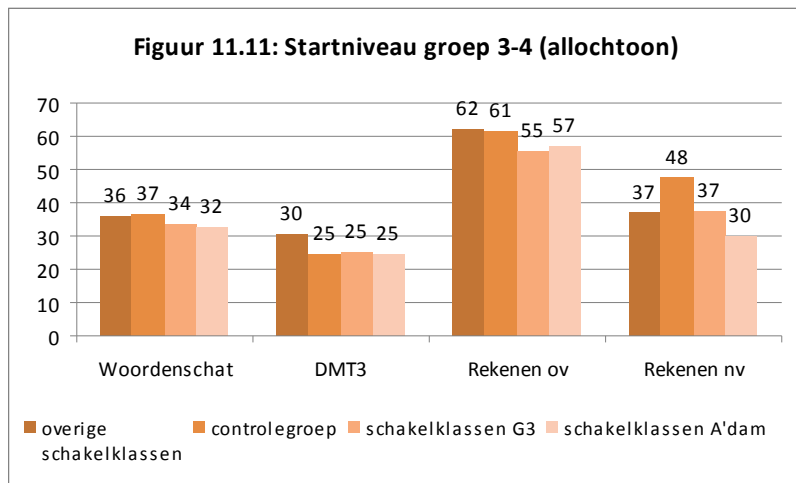
De prestaties op alle in Figuur 11.9 genoemde toetsen van de Amsterdamse schakelklaskinderen uit groep 3-4 zijn lager dan die van de controlegroep. De rekenprestaties van de autochtone schakelklaskinderen uit Amsterdam die de nieuwe versie van de rekentoets hebben gemaakt, zijn lager dan die van de overige schakelklaskinderen, ook die uit de G3. Wat woordenschat, technisch lezen (DMT) en de oude versie van de rekentoets betreft zijn er geen verschillen met de andere schakelklaskinderen, ook niet met die uit de G3. De autochtone leerlingen die in Amsterdam voor de schakelklas in de onderbouw zijn geselecteerd, zijn dus net als bij de overige schakelklassen de zwakker presterende leerlingen.

Figuur 11.10 laat de leerwinst zien die de *autochtone* schakelklaskinderen uit groep 3-4 hebben geboekt.

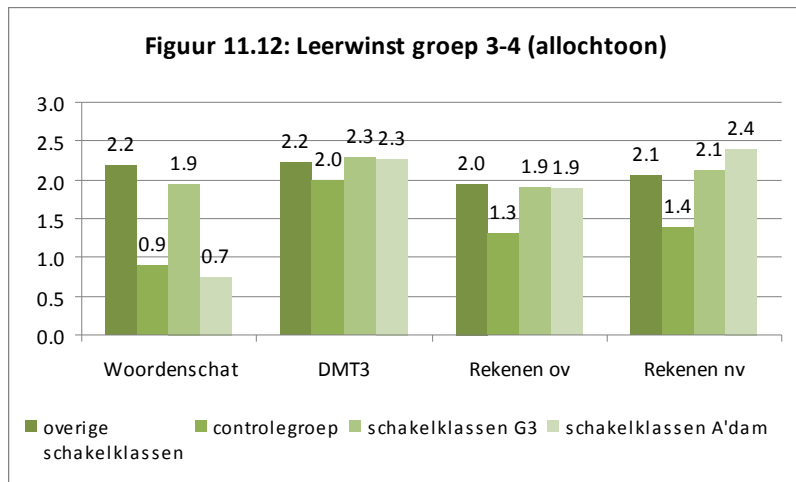
De autochtone schakelklasleerlingen uit Amsterdam hebben wat woordenschat betreft minder leerwinst geboekt dan de autochtone kinderen in de controlegroep en dan de autochtone schakelklaskinderen in de G3. Wat technisch lezen en rekenen betreft hebben de Amsterdamse kinderen meer leerwinst geboekt dan de controlegroep. Hierin verschillen ze niet van de andere schakelklaskinderen.

In Figuur 11.11 is het niveau van de allochtone kinderen aan het begin van de groep 3-4 schakelklas weergegeven.

Aan het begin van de schakelklas hebben de allochtone groep 3-4 leerlingen uit Amsterdam een lagere woordenschat, een vergelijkbaar technisch leesniveau en lagere rekenprestaties dan de controlegroep. De woordenschat, het technisch leesniveau en de rekenprestaties (nieuwe versie) van de Amsterdamse schakelklaskinderen zijn minder gunstig dan die van de overige schakelklasleerlingen, maar verschillen op rekenen na niet van de schakelklaskinderen in de G3. De rekenprestaties (nieuwe versie) van de Amsterdamse kinderen zijn wel lager. Wat de oude rekenversie betreft vonden we geen verschillen met de andere schakelklaskinderen, ook niet met de schakelklasleerlingen uit de G3.

In Figuur 11.12 is de leerwinst weergegeven die de allochtone groep 3-4 kinderen geboekt hebben.

De woordenschat van allochtone groep 3-4 schakelklaskinderen uit Amsterdam is minder vooruitgegaan dan de woordenschat van de controlegroep, de overige schakelklaskinderen en de schakelklaskinderen in de G3. Het technisch leesniveau en de rekenprestaties van de Amsterdamse kinderen zijn meer toegenomen dan die van de controlegroep. Hierin verschillen zij niet van de overige schakelklasleerlingen en de schakelklasleerlingen in de G3.

11.6 De prestaties van de schakelklaskinderen in de middenbouw

De schakelklaskinderen in de middenbouw zijn vrijwel allemaal allochtoon. We laten daarom alleen de prestaties zien van de allochtone schakelklaskinderen. Om informa-
58

Effectmeting Amsterdamse schakelklassen op cognitief gebied

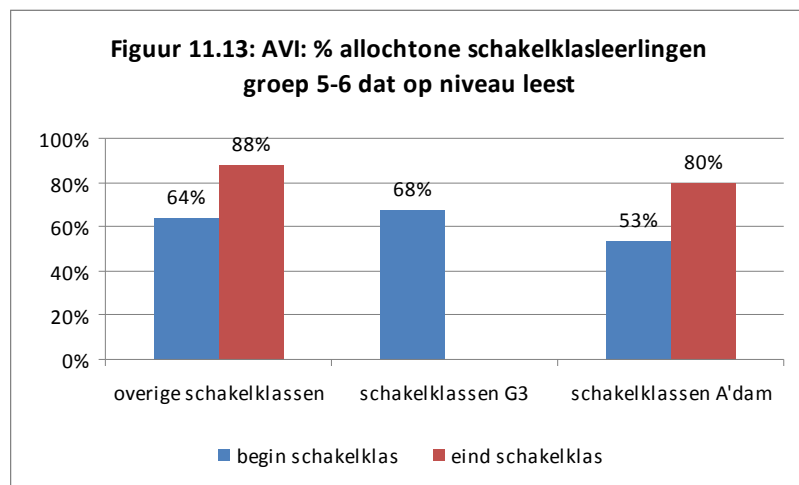
tie te krijgen over de leercapaciteit van de kinderen die voor de schakelklas in de middenbouw zijn geselecteerd, laten we hieronder hun scores op testreeksen zien.

Schakelklasleerlingen Amsterdam:	22.7
Schakelklasleerlingen G3:	23.1
Overige schakelklasleerlingen:	21.4
Controlegroep:	24.9.

De leercapaciteit van de Amsterdamse schakelklaskinderen verschilt niet significant van die van de overige schakelklaskinderen, ook niet van die uit de G3. Wel is hun leercapaciteit iets lager dan dat van de controlegroep.

Vervolgens laten we gegevens over technisch lezen zien op basis van de AVI-scores.

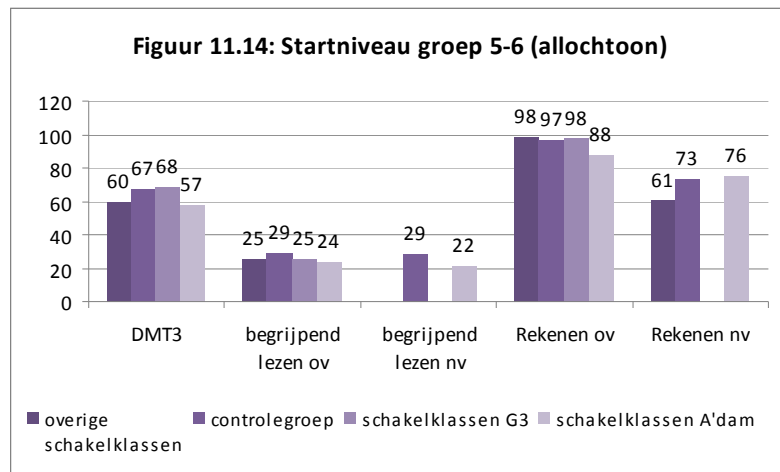
In Figuur 11.13 is het aandeel allochtone groep 5-6 leerlingen weergegeven dat wat technisch lezen betreft op basis van deze toets aan begin en aan het eind van de schakelklas op niveau leest. Van onvoldoende schakelklaskinderen in de G3 zijn AVI-gegevens beschikbaar, daarom wordt er voor hen geen percentage getoond in de figuur.

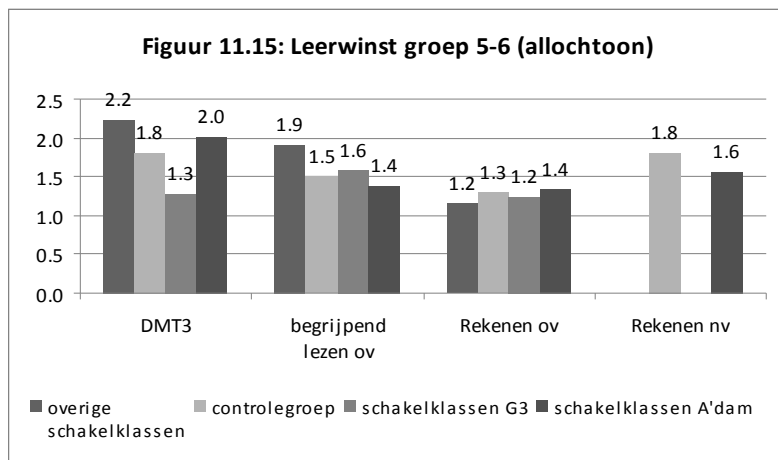
Het aandeel Amsterdamse leerlingen dat aan het eind van de schakelklas op niveau leest is met ongeveer een kwart toegenomen. Dit geldt ook voor de kinderen in de overige schakelklassen. Aan het eind van de schakelklas leest vier vijfde van de leerlingen op niveau. Het beginniveau verschilt niet significant van de overige schakelklassen en de schakelklassen in de G3.

In Figuur 11.14 is het beginniveau van de schakelklaskinderen weergegeven.

Ook hier is te zien dat over het algemeen leerlingen met een taal- en rekenachterstand voor de schakelklas zijn geselecteerd. Alleen bij de nieuwe versie van de rekentoets is er geen significant verschil met de controlegroep. Vergeleken met de andere schakelklaskinderen presteren de Amsterdamse kinderen lager op de oude versie van rekenen (ook lager dan de G3) en hoger op de nieuwe versie.

Figuur 11.15 laat de leerwinst zien die de schakelklaskinderen geboekt hebben. Van te weinig schakelklaskinderen buiten Amsterdam zijn leerwinstgegevens van de nieuwe rekenversie bekend om een vergelijking te kunnen maken met de overige schakelklaskinderen en de G3.

De Amsterdamse kinderen zijn meer vooruitgegaan in technisch lezen dan de controlegroep. Hun rekenprestaties zijn evenveel (oude versie) of minder (nieuwe versie) vooruitgegaan. De leerwinst in technisch lezen en rekenen verschilt niet van de leerwinst die de schakelklaskinderen uit de G3 en de overige schakelklaskinderen hebben geboekt. De Amsterdamse kinderen zijn minder dan de overige schakelklaskinderen vooruitgegaan in begrijpend lezen. Met de schakelklaskinderen uit de G3 is er geen verschil.

11.7 De prestaties van de schakelklaskinderen in de kopklas

Om informatie te krijgen over het niveau van de kinderen die voor de kopklas zijn geselecteerd, laten we hieronder hun scores op testreeksen zien.

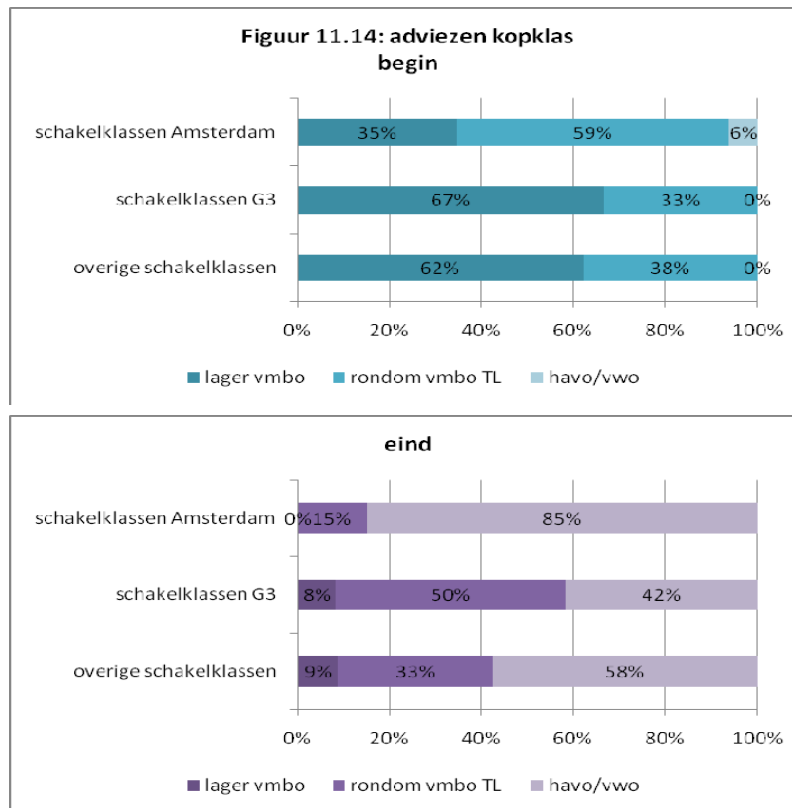
Schakelklasleerlingen Amsterdam:	24.6
Schakelklasleerlingen G3:	27.2
Overige schakelklasleerlingen:	26.2
Controlegroep:	24.7.

Voor de kopklassen zijn kinderen met een gemiddelde leercapaciteit geselecteerd. Hun leercapaciteit is vergelijkbaar met die van de controlegroep. Er zijn geen significante verschillen tussen de Amsterdamse kopklasleerlingen en de kopklasleerlingen uit de G3 en overige gemeenten.

Voor het onderzoeken van effecten van de kopklassen is vooral het adviesniveau van belang.

Effectmeting Amsterdamse schakelklassen op cognitief gebied

In Figuur 11.14 is weergegeven in hoeverre de schakelklaskinderen inderdaad een hoger advies hebben gekregen. In de kopklassen zijn er geen autochtone leerlingen (van wie we gegevens hebben). De gegevens betreffen daarom net als bij de schakelklassen voor de middenbouw alleen gegevens van allochtone schakelklasleerlingen.

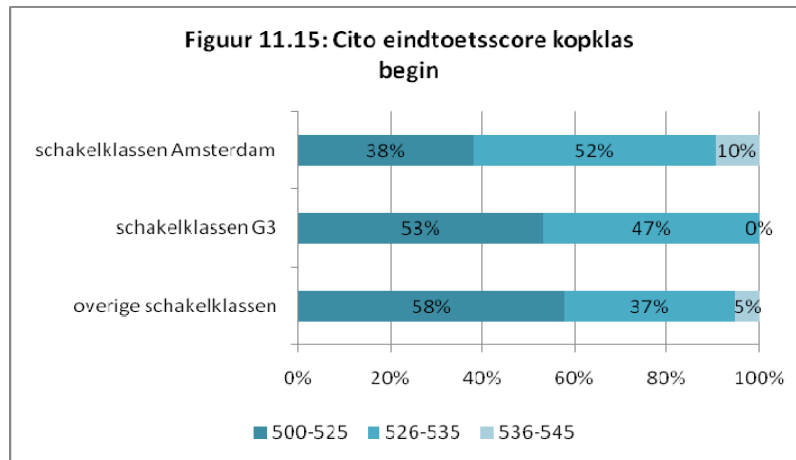

De adviezen die de Amsterdamse kinderen hebben ontvangen voordat zij aan de kopklas begonnen, zijn gemiddeld wat hoger dan die van de overige schakelklaskinderen.

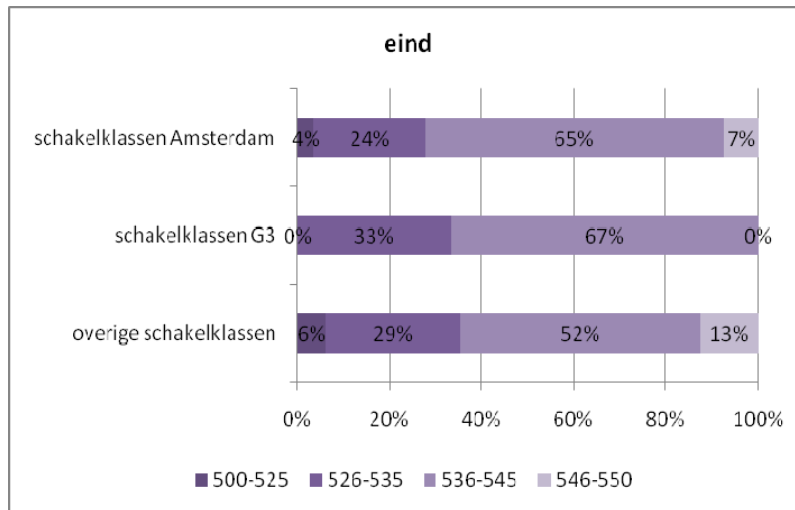
Amsterdamse schakelklassen in het schooljaar 2007/2008

In Amsterdam zijn dus wat beter presterende kinderen voor de kopklas geselecteerd dan voor de andere kopklassen in Nederland. Aan het eind van de kopklas heeft 85% van de Amsterdamse kinderen een havo of vwo advies, terwijl dit aan het begin van de kopklas nog 6% was. Een advies vmbo basis of kader komt helemaal niet meer voor, terwijl 35% van de kinderen voor de start van de kopklas dit advies nog had. De adviezen van de meeste kinderen zijn dus duidelijk gestegen. De stijging is overigens niet sterker dan in de overige kopklassen en in de G3.

In Figuur 11.15 is vermeld welk deel van de leerlingen welke score haalde op de Cito-eindtoets. Hierbij is een indeling gehanteerd in vier categorieën: lage score (500-525), score laag-gemiddeld (526-535), score gemiddeld-hoog (536-545), score hoog (546-550). Landelijk is 535 de gemiddelde score.

Effectmeting Amsterdamse schakelklassen op cognitief gebied

De scores van de kopklasleerlingen zijn duidelijk toegenomen. Aan het begin van de kopklas heeft 10% van de Amsterdamse kinderen een gemiddeld-hoog tot hoge score op de Cito-eindtoets, aan het eind van de kopklas geldt dit voor 72% van de kopklasleerlingen. Er is geen significant verschil in de beginscores en in de toename in scores tussen de Amsterdamse kinderen en de overige kopklasleerlingen.

11.8 De leerwinst in de voltijd- en in de deeltijdvariant

Bij de vergelijking van de leerwinst in de voltijd- en deeltijdvariant gaan we uit van de gemiddelde leerwinst die op de CITO-toetsen is behaald. De OBIS is hiervoor minder geschikt omdat de indeling in 3 leeftijdscategorieën tot te kleine aantallen leidt. Dat betekent wel dat de vergelijking van de varianten voor de jonge kinderen alleen geldt voor de wat oudere kleuters. De heel jonge kleuters hebben geen CITO-

Amsterdamse schakelklassen in het schooljaar 2007/2008

toetsen gemaakt. Voor de kopklasleerlingen laten we de gemiddelde leerwinst niet zien per variant, omdat voor alle klassen geldt dat het een voltijdvariant betreft.

In Tabel 11.5 is de gemiddelde leerwinst voor de verschillende leerjaren, uitgesplitst naar schakelvariant weergegeven. Significante verschillen zijn vet gedrukt. Bij de analyse is gecontroleerd voor de etnische herkomst en het opleidingsniveau van de ouders en verblijfsduur in Nederland van de kinderen.

Tabel 11.5 Amsterdam: gemiddelde leerwinst in de verschillende leerjaren, uitgesplitst naar voltijd-, deeltijd- en verlengde schooldag variant

Afkomstig uit:

groep 1-2	<i>ordenen</i>	<i>taal voor kleuters</i>			
voltijd (n=71)	1.3	0.9			
deeltijd (n=95)	1.6	1.4			
groep 3-4	<i>woordenschat</i>	<i>technisch lezen</i>	<i>rekenen ov</i>	<i>rekenen nv</i>	
voltijd (n=102)	0.7	1.8	1.8	2.4	
deeltijd (n=38)	0.3	2.5	2.0	1.5	
vsd (n=15)	0.8	3.4	-	3.2	
groep 5-6	<i>begrijpend lezen ov</i>	<i>begrijpend lezen nv</i>	<i>technisch lezen</i>	<i>rekenen ov</i>	<i>rekenen nv</i>
voltijd (n=61)	1.3	1.2	2.2	1.4	1.6
deeltijd (n=21)	1.5	2.2	2.0	1.1	-
vsd (n=24)	1.4	-	1.9	-	-

- n < 10

Van de kinderen afkomstig uit groep 3-4 in de voltijdvariant is de woordenschat sterker toegenomen en is de technische leesvaardigheid minder sterk toegenomen dan die van kinderen in de deeltijd- en verlengde schooldagvariant. De rekenvaardigheid

Effectmeting Amsterdamse schakelklassen op cognitief gebied

(nieuwe versie van de toets) van de kinderen afkomstig uit groep 3-4 in de deeltijdvariant is minder sterk toegenomen dan van de kinderen in de andere varianten. De kinderen afkomstig uit groep 5-6 in de voltijdvariant zijn minder vooruit gegaan in begrijpend lezen dan de kinderen in de deeltijdvariant (nieuwe versie toets).

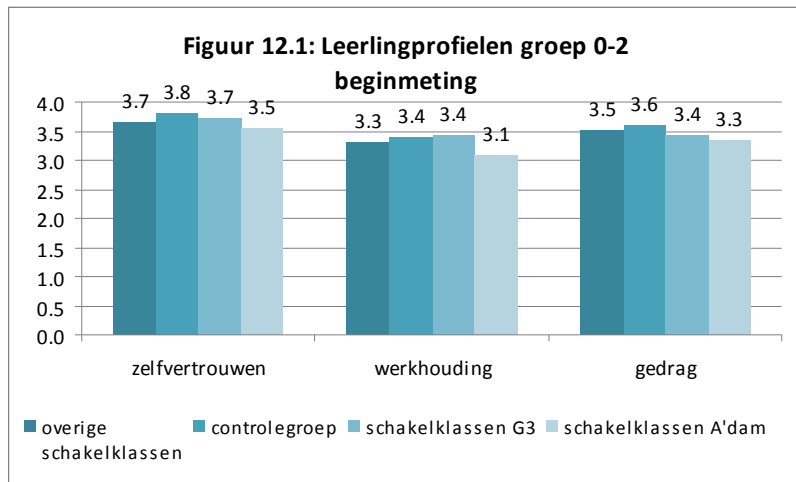

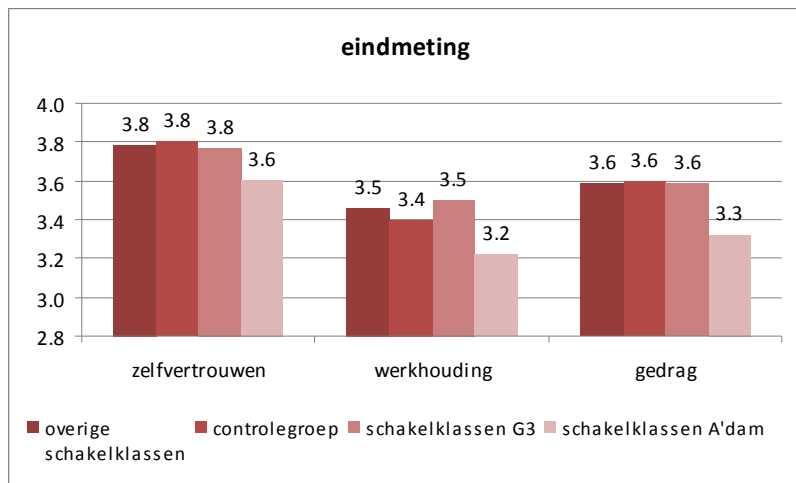
12 Effectmeting Amsterdamse schakelklassen op niet-cognitief gebied

Behalve over de taal- en rekenprestaties is ook informatie over de ontwikkeling van niet-cognitieve aspecten in het schakeljaar verzameld. De achtergrond hiervan is de vraag of het voor het zelfbeeld, gedrag en plezier in school gunstig of ongunstig is om (tijdelijk) in een aparte klas geplaatst te worden. Als kinderen die plaatsing ervaren als stigma zou dat bijvoorbeeld kunnen blijken uit een negatieve werkhouding of een daling van het plezier in school. Als de plaatsing daarentegen als positief ervaren wordt, bijvoorbeeld doordat leerlingen het zien als een kans of doordat ze meer (positieve) aandacht krijgen van de leerkracht in die aparte klas, zou er juist een gunstig effect verwacht kunnen worden, bijvoorbeeld een toename van het zelfvertrouwen, verbetering van gedrag of meer plezier in school. Om dit te kunnen nagaan is aan de leerkracht in de schakelklas gevraagd iedere leerling tweemaal te beoordelen op zelfvertrouwen, werkhouding en gedrag: aan het begin en het eind van het schakeljaar. Ook aan de schakelklasleerlingen zelf is een vragenlijst voorgelegd. Deze ging over 'schoolwelbevinden' en is alleen ingevuld door schakelklasleerlingen uit groep 5 en hoger.

In Figuur 12.1 staat het gemiddelde oordeel over de kinderen uit de schakelklas in de kleuterbouw voor zowel de begin- als eindmeting. Ter vergelijking zijn ook de landelijke cijfers opgenomen. Als het verschil met de landelijke cijfers kleiner is dan 0.2 punten, moet dat aan toeval worden toegeschreven. Een verschil van 0.2 punten of meer kan als een relevant verschil worden beschouwd; dat komt overeen met een significantieniveau van 1 procent.

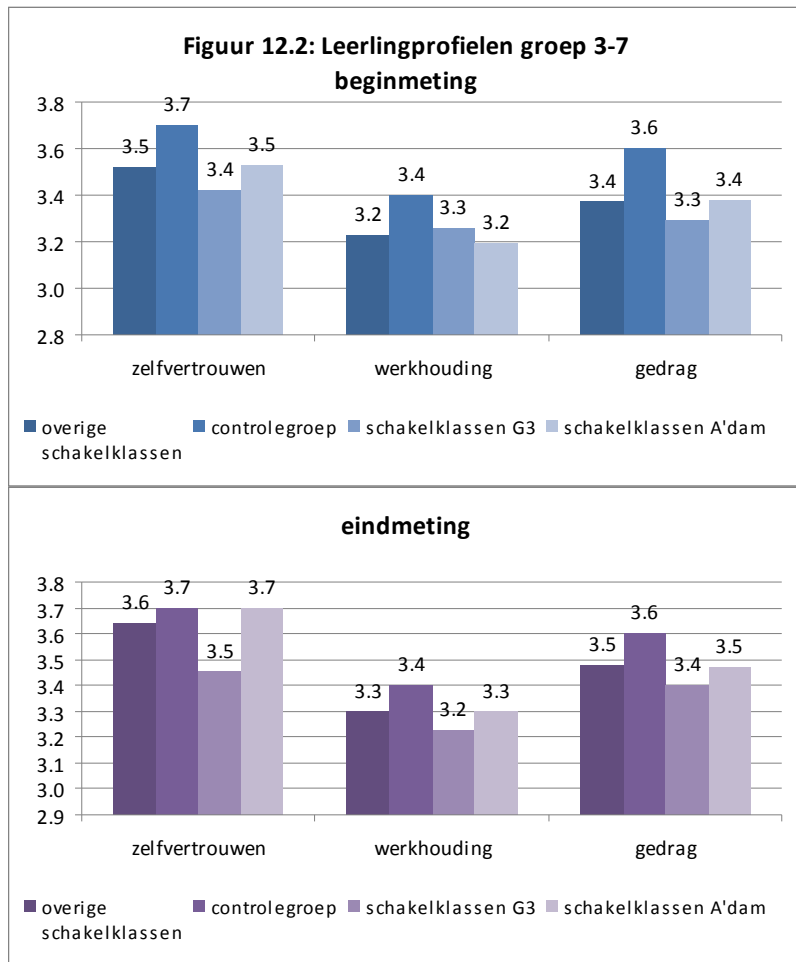
Effectmeting Amsterdamse schakelklassen op niet-cognitief gebied

Aan het begin van de schakelklas hadden de Amsterdamse kinderen in een schakelklas in de kleuterbouw een lager zelfvertrouwen, een minder goede werkhouding en minder positief gedrag dan de controlegroep. Aan het eind van de schakelklas is dit nog steeds het geval, maar zijn wat zelfvertrouwen en werkhouding betreft de verschillen iets kleiner geworden. Ook vergeleken met de andere schakelklaskinderen, inclusief die uit de G3 hadden de Amsterdamse kinderen aan het begin van de schakelklas een minder goede werkhouding. De Amsterdamse kinderen vertoonden ook minder positief gedrag dan de overige schakelklaskinderen en hadden minder zelfvertrouwen dan de schakelklaskinderen uit de G3.

Vergeleken met de schakelklaskinderen in de G3 heeft de werkhouding van de schakelklaskinderen zich in de loop van de schakelklas positiever ontwikkeld: in de G3 is er sprake van een lichte afname, bij de Amsterdamse kinderen van een lichte toename. Vergeleken met de overige schakelklaskinderen zijn er geen significante verschillen in ontwikkeling.

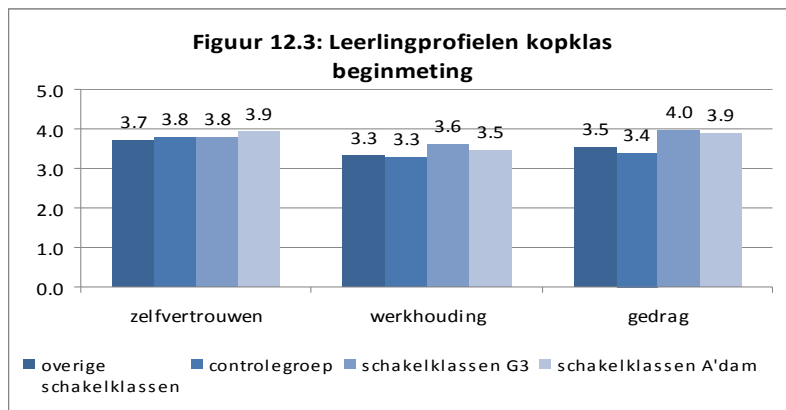
Figuur 12.2 laat het gemiddelde oordeel over het zelfvertrouwen, de werkhouding en het gedrag van de kinderen uit de groepen 3 t/m 7 zien voor zowel de begin- als eindmeting.

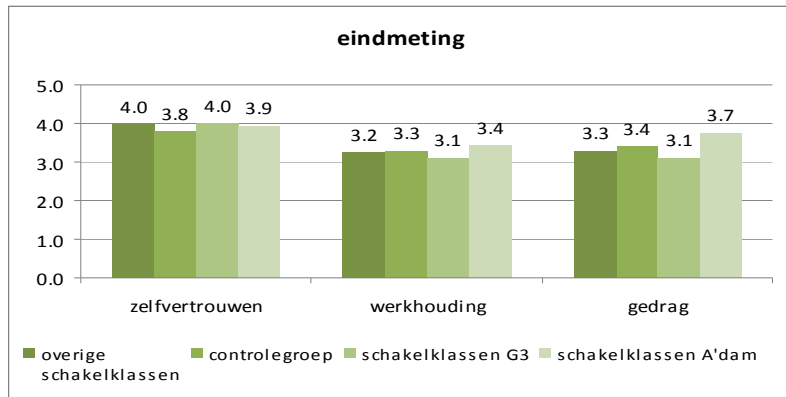
Ook de Amsterdamse schakelklaskinderen afkomstig uit de groepen 3 t/m 7 hadden aan het begin van de schakelklas een lager zelfvertrouwen, een minder goede werkhouding en minder positief gedrag dan de controlegroep. De Amsterdamse kinderen verschilden hierin niet van de overige schakelklaskinderen, ook niet van die uit de G3.

Net als de schakelklaskinderen in de kleuterbouw heeft de werkhouding van de schakelklaskinderen afkomstig uit de groepen 3 t/m 7 zich in de loop van de schakelklas positiever ontwikkeld dan die van de schakelklaskinderen in de G3: in de G3 is er sprake van een lichte afname, bij de Amsterdamse kinderen van een lichte toename. Vergeleken met de overige schakelklaskinderen zijn er geen significante verschillen in ontwikkeling.

In Figuur 12.3 worden de leerkrachtoordelen over het zelfvertrouwen, de werkhouding en het gedrag van de kopklasleerlingen aan het begin en aan het eind van de schakelklas getoond. Hierbij gaat het alleen om allochtone leerlingen.

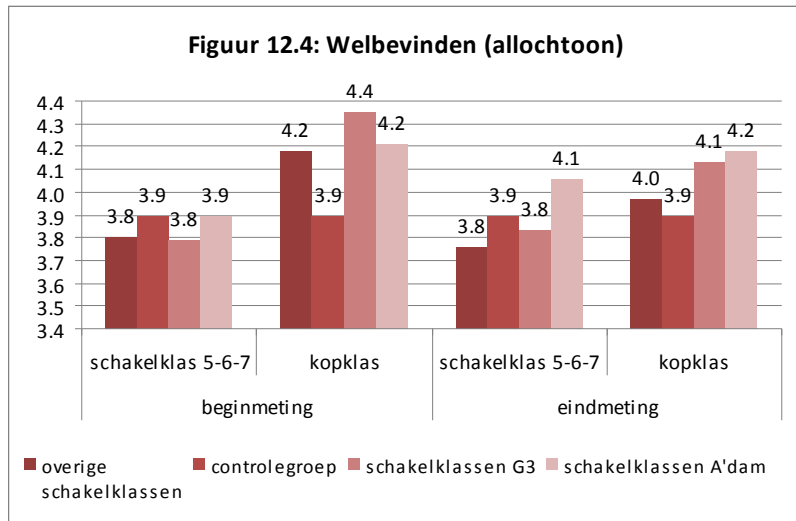
Amsterdamse schakelklassen in het schooljaar 2007/2008

Voor de kopklassen in Amsterdam en in de G3 zijn kinderen met een beter dan gemiddelde werkhouding en gedrag geselecteerd. Het gedrag van de Amsterdamse kopklassers was aan de start van de kopklas gunstiger dan dat van de overige kopklassers.

Het zelfvertrouwen van de Amsterdamse kopklasleerlingen bleef in de loop van de schakelklas ongeveer gelijk, terwijl het zelfvertrouwen van de overige kopklasleerlingen in de loop van de schakelklas is toegenomen. De werkhouding van de Amsterdamse kopklasleerlingen bleef ongeveer gelijk, terwijl dat van de kopklassers in de G3 duidelijk afnam in de loop van de schakelklas.

Tot slot zijn aan de leerlingen zelf vragen voorgelegd over hoe zij zich op school en in de klas voelen. De informatie over hun 'welbevinden' staat in Figuur 12.4. De scores lopen van 1 tot en met 5. Score 1 wil zeggen dat de leerlingen zich niet thuis voelen en niet met plezier naar school gaan, score 5 dat ze zich in de klas op hun gemak voelen en graag naar school gaan. Deze vragen zijn alleen aan de leerlingen die vorig jaar in groep 5 of hoger zaten gesteld. In de figuur staan de scores van de kopklaskinderen apart vermeld.

De Amsterdamse schakelklaskinderen afkomstig uit de groepen 5-7 voelen zich aan het begin van de schakelklas op school en in de klas net zo op hun gemak als de overige schakelklaskinderen (ook die in de G3) en de kinderen in de controlegroep. Aan het eind van de schakelklas voelen de Amsterdamse schakelklaskinderen uit de groepen 5-7 zich nog meer op hun gemak dan aan het begin, terwijl dit voor de overige schakelklaskinderen gemiddeld nagenoeg gelijk is gebleven. Het welbevinden van de

Amsterdamse schakelklassen in het schooljaar 2007/2008

kopklaskinderen is aan het begin van de schakelklas erg hoog. Dit geldt in even sterke mate voor de Amsterdamse als voor de overige kopklasleerlingen. Ook aan het eind van de kopklas gaan de schakelklaskinderen met veel plezier naar school.

13 Samenvatting

Sinds 2005 worden door het ministerie van OCW middelen beschikbaar gesteld aan gemeenten om schakelklassen in te richten. In een schakelklas krijgen leerlingen een jaar lang intensief taalonderwijs in een aparte klas tijdens de reguliere schooltijden, óf tijdens extra lessen na schooltijd (verlengde schooldag). De schakelklas kan parallel aan groep 1 t/m 8 worden opgezet, maar ook als extra jaar tussen de reguliere groepen (bijvoorbeeld tussen groep 3 en 4), als instroomgroep voorafgaand aan groep 1 of als kopklas na groep 8. Het onderwijs in de schakelklas moet erop gericht zijn om de taalachterstand zodanig te verminderen dat de leerling na het schakeljaar het onderwijs in de reguliere klas kan vervolgen, of, in het geval van de kopklas door kan stromen naar een hogere vorm van voortgezet onderwijs.

In het schooljaar 2005-2006 is door ruim 20 pilot-gemeenten geëxperimenteerd met verschillende, door de gemeenten zelf voorgestelde schakelklasvarianten. Vanaf augustus 2006 kwamen ook andere gemeenten in aanmerking om schakelklassen op te zetten. In schooljaar 2007/08 waren er in totaal in 68 gemeenten op circa 350 scholen 429 schakelklassen opgezet. In de G4 waren 181 schakelklassen opgezet, waarvan 67 in Amsterdam.

In 2005 is in opdracht van het ministerie van OCW een landelijk evaluatieonderzoek gestart naar de effecten van de schakelklassen. Dit evaluatieonderzoek wordt uitgevoerd door het SCO-Kohnstamm Instituut van de Universiteit van Amsterdam in samenwerking met het ITS van de Radboud Universiteit Nijmegen. Ook gemeenten voeren hun eigen evaluaties uit van schakelklassen. In Amsterdam waren in het schooljaar 2007/2008 67 schakelklassen. Niet alle Amsterdamse schakelklassen zijn in het kader van de landelijke evaluatie benaderd; 29 klassen vielen buiten de steekproef van de landelijke evaluatie. In opdracht van de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling (DMO) van de gemeente Amsterdam zijn ook deze 29 klassen in het evaluatieonderzoek betrokken waardoor een evaluatie van de Amsterdamse schakelklassen in 2007/2008 kon worden uitgevoerd. Hieronder vatten we de resultaten van dit onderzoek samen. Er zijn vergelijkingen gemaakt met de andere schakelklassen in 2007/2008, met een landelijke vergelijkings-

groep en met schakelklassen in de andere grote steden Rotterdam, Den Haag en Utrecht (G3).

Het onderzoek bestaat uit twee delen:

Het *eerste* deelonderzoek gaat over de vraag hoe de implementatie van de schakelklassen is verlopen, welke varianten vorm hebben gekregen en met welke kenmerken en doelstellingen. Voor dit deel van het onderzoek zijn internetvragenlijsten voorgelegd aan de gemeentelijke coördinatoren van de schakelklas, schooldirecteuren of schakelklascoördinatoren (binnen de school) en schakelklasleerkrachten.

Het *tweede* deelonderzoek gaat over de vraag wat de resultaten zijn van de schakelklassen en of daarin verschillen zijn tussen schakelklasvarianten. Het gaat om taal- en rekenprestaties, maar ook om sociaal-emotionele aspecten als plezier in school en werkhouding. Aan het tweede deelonderzoek, het effectonderzoek, hebben in 2007/2008 56 Amsterdamse scholen met een schakelklas deelgenomen.

13.1 Implementatie van en ervaringen met schakelklassen

Keuzes met betrekking tot het type schakelklas

In Amsterdam is net als in Den Haag, Rotterdam en Utrecht (G3) en in de rest van Nederland het vaakst gekozen voor een schakelklas in de onderbouw (groep 3-5). Meestal is de Amsterdamse schakelklas bestemd voor kinderen van de school zelf en betreft het een voltijdvariant. Dit geldt voor twee derde van de Amsterdamse schakelklassen. Het merendeel van de schakelklasleerlingen doet niet langer over de basisschool dan niet-schakelklasleerlingen. In Amsterdam doen schakelklas-kinderen wel vaker dan de G3 en de rest van Nederland een jaar langer over de basisschool. Vorige meting was dit ook het geval.

Het hoofdmotief om voor een bepaald type schakelklas te kiezen is dat het het beste aansluit bij het schoolbeleid. Voor Amsterdamse scholen met een schakelklas waren, net als vorige meting, positieve verhalen over voorbeelden van het

type schakelklas van andere scholen duidelijk vaker dan in de G3 en in de rest van Nederland een reden om voor de schakelklas te kiezen.

Achtergrondkenmerken

Net als in de G3 en in de rest van Nederland blijken Amsterdamse scholen met een schakelklas scholen te zijn die al lange tijd bezig zijn met maatregelen gericht op de bestrijding van onderwijsachterstanden. Gemiddeld hebben de Amsterdamse schakelklasleerkrachten 17 jaar ervaring in het basisonderwijs. De Amsterdamse schakelklasleerkrachten hebben 11,5 jaar ervaring met het lesgeven aan kinderen met taalachterstanden. Zij stonden enthousiast tot zeer enthousiast tegenover de beslissing om les te gaan geven aan een schakelklas en zouden dit graag in de toekomst blijven doen.

De doelgroep en doelstellingen

Net als in de G3 en in rest van Nederland blijkt de schakelklas in Amsterdam vooral bestemd voor allochtone leerlingen met een taalachterstand. In Amsterdam zijn kinderen met leerproblemen/leerachterstand, leerlingen met een ontwikkelingsachterstand, en leerlingen die niet gedijen in een grote klas/daar niet genoeg aandacht kunnen krijgen vaker een doelgroep van de schakelklas dan elders.

De hoofddoelstelling van de schakelklas is voor alle leerkrachten (uiteraard) het verminderen van taalachterstand. Tweede hoofddoel is voor alle leerkrachten het verhogen van de redzaamheid in het Nederlands. In Amsterdam is een hogere doorstroom naar het voortgezet onderwijs vaker een hoofddoel van de schakelklas dan in de G3 en in overig Nederland. In Amsterdam en overig Nederland is het verhogen van de motivatie ook nadrukkelijk een hoofddoel, meer dan in de G3.

Het voorkomen van zittenblijven en het voorkomen van verwijzing naar het speciaal (basis)onderwijs wordt door de Amsterdams leerkrachten het minst belangrijk gevonden als doelstelling voor de schakelklas. Hier zijn geen verschillen met de G3 en de rest van Nederland. Vorige meting werden deze doelstellingen door Amsterdamse leerkrachten wel vaker als hoofddoel genoemd dan in de G3 en in overig Nederland.

De selectie van leerlingen voor de schakelklas

Bij de selectie van leerlingen voor de schakelklas in Amsterdam zijn meestal de intern begeleider en de groepsleerkracht van de klas waarin de kinderen het vorig

Amsterdamse schakelklassen in het schooljaar 2007/2008

schooljaar zaten, betrokken. Daarnaast wordt vaak de directeur en de schakelklasleerkracht betrokken bij de selectie. De laatste wordt in Amsterdam minder vaak betrokken bij de selectie vergeleken met de rest van Nederland.

Bij tweederde van de Amsterdamse schakelklassen hebben in de loop van het schakeljaar veranderingen plaatsgevonden in het aantal geplaatste leerlingen. Het kwam iets vaker voor dat leerlingen vertrokken dan dat er in de loop van het jaar leerlingen bijkwamen, maar het aantal leerlingen dat vertrok was gemiddeld lager dan het aantal leerlingen dat er bij kwam. Bij een kwart van de Amsterdamse scholen hadden meer kinderen geplaatst kunnen worden, meestal omdat er te weinig leerlingen waren die in aanmerking kwamen /aan de vereisten voldeden.

Meestal spelen bij de selectie van leerlingen het oordeel van de intern begeleider over het niveau/potentie van het kind, de taaltoetsen uit het leerlingvolgsysteem en de motivatie/medewerking van de ouders een belangrijke rol. Zowel het oordeel van de intern begeleider als de motivatie van de ouders wegen in Amsterdam vaker dan elders mee bij de selectie.

Sociaal-emotioneel zwakke leerlingen komen in Amsterdam eerder in aanmerking voor een schakelklas dan elders. Gedragsproblemen spelen meestal geen rol bij de selectie van leerlingen voor de schakelklas.

Beschikbare ondersteuning

Voor twee op de vijf schakelklassen is er begeleiding van een extern begeleider, dat is wat minder dan in de G3 en in de rest van Nederland. Het initiatief voor deze begeleiding lag in Amsterdam meestal bij de school. Vaker dan in de G3 en andere gemeenten bestaat deze begeleiding uit begeleiding bij het kiezen van de werkwijze en het programma en het opstellen van het plan.

Amsterdamse leerkrachten worden vaker dan in de G3 en de rest van Nederland begeleid bij het kiezen van de methode, het uitzetten van de leerlijn en het invullen van de lessen. Zij zijn tevreden over deze begeleiding. Ook ervaren zij in sterke mate dat de schakelklas draagvlak heeft binnen de school.

De Amsterdamse schakelklasleerkrachten zijn minder bekend met de landelijke ondersteuning van de schakelklassen dan in de G3 en de rest van Nederland.

Over het algemeen zijn de Amsterdamse schooldirecties tevreden over de lokale samenwerking, met name over de rol/taakuitoefening van de lokale ondersteu-

ning, de bovenschools coördinator en de samenwerking tussen het schoolbestuur en de school.

Het lesprogramma

Vergeleken met vorige meting zijn er nu relatief minder schakelklasleerkrachten die in hun lessen uitgaan van een speciaal leer- of opvoedingsconcept. Een derde van hen gaat uit van principes van effectief onderwijs, zoals duidelijke structuur, directe instructie, hoge eisen, leren in kleine stappen en het nauwkeurig bijhouden van vorderingen.

Vaak tot zeer vaak wordt er door de leerkrachten in de Amsterdamse schakelklassen gewerkt aan de hand van thema's wat hen goed bevalt en wat zij ook sterk aanbevelen bij andere leerkrachten met soortgelijke schakelklassen.

In het lesprogramma wordt net als in de G3 en de andere gemeenten de meeste aandacht besteed aan uitbreiding van de woordenschat en aan mondelinge taalvaardigheid

De instantie buiten school waar de schakelklasleerkrachten het meest gebruik van maken is de bibliotheek. De helft van de leerkrachten maakt verder gebruik van organisaties voor cultuureducatie en musea. Daarnaast wordt door twee vijfde van de leerkrachten gebruik gemaakt van logopedie, dat is dit jaar minder dan vorige meting (toen maakte twee derde van de leerkrachten hiervan gebruik).

De ouders van de schakelklaskinderen

De ouders zijn duidelijk tevreden met de deelname van hun kind aan een schakelklas. De Amsterdamse ouders zijn even positief en betrokken als de ouders in de G3 en in de rest van Nederland. Ouders in de rest van Nederland ondersteunen hun kinderen thuis wat meer. De betrokkenheid van ouders wordt door de school op bijna alle punten evenveel gestimuleerd in Amsterdam dan elders. Enige uitzondering is dat de Amsterdamse schakelklasleerkrachten duidelijk minder vaak op huisbezoek gaan dan schakelklasleerkrachten in de G3 en overig in Nederland. Vorige meting bleek dat de betrokkenheid van ouders hoger was in Amsterdam vergeleken met de G3 en de rest van Nederland.

Ervaren successen en knelpunten

De Amsterdamse directies en schakelklasleerkrachten zijn net als die in de G3 en overig Nederland heel positief over de schakelklas. De meerderheid ervaart geen duidelijke knelpunten. Het meest positief zijn de directieleden en de leerkrachten over het (kunnen) werken in een kleine groep. Vergeleken met de vorige meting, zijn zij hierover het meest uitgesproken. Directieleden zijn daarnaast heel positief over het enthousiasme, de inzet en kwaliteit van de schakelklasleerkrachten en het enthousiasme van de leerlingen in de schakelklas. Nagenoeg alle leerkrachten zijn ook erg positief over het enthousiasme van hun leerlingen.

Zowel directieleden als leerkrachten vinden dat de schakelklas een goede mogelijkheid biedt iets nieuws uit te proberen en aan te sluiten bij bestaand (taal)beleid in de school, een al langer gewenste voorziening te creëren/voort te zetten. Daarnaast zien zij al zichtbare effecten op sociaal-emotioneel en cognitief gebied.

Matig positief zijn de Amsterdamse directieleden over de lokale sturing, ondersteuning en evaluatie. Zij zijn wel positiever over de communicatie tussen alle betrokkenen dan hun collega's in de rest van Nederland.

Verreweg de meest leerkrachten zijn duidelijk zeer positief over de motivatie bij alle betrokkenen om de schakelklas tot stand te brengen. Over de externe ondersteuning zijn zij het meest verdeeld.

Oordeel over schakelklassen als instrument voor achterstandenbestrijding

Directies en schakelklasleerkrachten vinden de schakelklas een nuttig instrument voor achterstandenbestrijding. Zo vinden zij dat de schakelklas bij uitstek de kans biedt om in te zetten op de kinderen die daar het meest baat bij hebben en dat met de schakelklas meer uit kinderen kan worden gehaald dan via het regulier onderwijs mogelijk is.

In tegenstelling tot vorige meting zijn er nu wel directieleden en leerkrachten die vinden dat er te weinig kinderen worden bereikt met de schakelklas. In Amsterdam vinden minder leerkrachten dit dan in de G3. Amsterdamse leerkrachten vinden ook minder dan de G3 en de rest van Nederland dat het de schakelklas een tijdelijke impuls is en daardoor te beperkt.

13.2 De resultaten van de Amsterdamse schakelklassen

De belangrijkste vraag van de effectmeting is of de doelstelling van de schakelklassen, het verbeteren van de taalvaardigheid, daadwerkelijk wordt bereikt. Dit is vastgesteld door de taalvaardigheid aan het begin en aan het eind van de schakelperiode te meten, en de ‘leerwinst’ van de leerlingen vast te stellen. Aangezien uiteraard alle kinderen in een jaar progressie maken, kan er pas worden gesproken van een schakelklaseffect als kinderen in een schakelklas méér vooruit gaan dan *vergelijkbare* kinderen in een controlegroep die *niet* aan een schakelklas hebben deelgenomen. Voor het onderzoeken van effecten van de kopklassen is vooral het adviesniveau van voor en na de kopklas van belang.

Behalve over de taal- en rekenprestaties is ook informatie over de ontwikkeling van niet-cognitieve aspecten in het schakeljaar verzameld. De achtergrond hiervan is de vraag of het voor het zelfbeeld, gedrag en plezier in school gunstig of ongunstig is om (tijdelijk) in een aparte klas geplaatst te worden. Als kinderen die plaatsing ervaren als stigma zou dat bijvoorbeeld kunnen blijken uit een negatieve werkhouding of een daling van het plezier in school. Als de plaatsing daarentegen als positief ervaren wordt, bijvoorbeeld doordat leerlingen het zien als een kans of doordat ze meer (positieve) aandacht krijgen van de leerkracht in die aparte klas, zou er juist een gunstig effect verwacht kunnen worden, bijvoorbeeld een toename van het zelfvertrouwen, verbetering van gedrag of meer plezier in school.

We hebben niet alleen de leerwinst die de kinderen in het schakeljaar hebben geboekt onderzocht, maar ook achtergrond- en prestatiegegevens die bij de beginmeting zijn verzameld. Deze gegevens geven informatie over welke leerlingen voor de Amsterdamse schakelklassen geselecteerd zijn.

13.2.1 De kenmerken van de schakelklaskinderen

Van de 823 Amsterdamse leerlingen in het effectonderzoek is ruim de helft afkomstig uit groep 2 of 3. Ruim 90% is allochtoon. In Amsterdam is net als in de G3 het aandeel Surinaamse en Antilliaanse schakelklasleerlingen iets groter dan in de overige schakelklassen. In Amsterdam zijn er minder Turkse en Marokkaanse en meer overige allochtone schakelklasleerlingen dan in de G3. De meeste schakelklaskinderen hebben laag-opgeleide ouders.

In Amsterdam zijn voor de schakelklas in de kleuterbouw geen lager-presterende, maar gemiddeld of beter-presterende kinderen geselecteerd met een een lager zelfvertrouwen, een minder goede werkhouding en minder positief gedrag dan gemiddeld, ook vergeleken met schakelklassen in de kleuterbouw elders (inclusief die in de G3).

In Amsterdam zijn voor de schakelklas in de onder- en middenbouw net als bij de overige schakelklassen de zwakker presterende leerlingen geselecteerd met (net als in de kleuterbouw) kinderen met een lager zelfvertrouwen, een minder goede werkhouding en minder positief gedrag dan gemiddeld.

Voor de kopklas zijn leerlingen met een gemiddelde leercapaciteit en een bovengemiddelde werkhouding en bovengemiddeld positief gedrag geselecteerd.

13.2.2 Effecten op cognitief gebied voor de kleuter-, onder- en middenbouw

We hebben als effectmaat op cognitief gebied de gemiddelde leerwinst per maand van de schakelklaskinderen en de kinderen in de controlegroep gebruikt, voor de domeinen woordenschat, technisch lezen, begrijpend lezen en rekenen (en voor de kleuters nazeggen). We vatten de resultaten in onderstaande tabel samen. Een + teken in deze tabel betekent dat de Amsterdamse kinderen in schakelklassen meer vooruit zijn gegaan dan vergelijkbare leeftijdsgenoten, een = teken betekent dat er geen verschil is tussen beide groepen en een – teken betekent dat de Amsterdamse schakelklaskinderen minder vooruit zijn gegaan dan vergelijkbare leeftijdgenoten.

Tabel 13.1 *Schakelklasleerlingen Amsterdam in de kleuter-, onder- en middenbouw: gemiddelde leerwinst per maand voor taal en rekenen, per groep waar leerlingen uit afkomstig zijn*

OBIS-toets jonge kinderen			
<i>instroomgroep</i>	nazeggen	lezen	rekenen
autocht. schakelklas	=	=	=
allocht. schakelklas	=	+	+
<i>afkomstig uit groep 1</i>			
autocht. schakelklas	=	=	=
allocht. schakelklas	=	+	-
<i>afkomstig uit groep 2</i>			
allocht. schakelklas	=	=	=
Cito-toetsen			
<i>afkomstig uit groep 1-2</i>			
autocht. schakelklas	taal	rekenen	
allocht. schakelklas	+	+	
allocht. schakelklas	-	-	
<i>afkomstig uit groep 3-4</i>			
autocht. schakelklas	woordenschat	technisch lezen	rekenen
allocht. schakelklas	-	+	+
allocht. schakelklas	-	+	+
<i>afkomstig uit groep 5-6</i>			
allocht. schakelklas	begrijpend lezen	technisch lezen	rekenen
allocht. schakelklas	=	+	oud: =, nieuw -

De resultaten laten een gemengd beeld zien. Nemen we als criterium dat de gewenste uitkomst is dat schakelklaskinderen méér vooruitgaan op taal/lezen en minimaal gelijk scoren bij rekenen, dan stellen we vast dat die gewenste uitkomst zich voordoet bij de allochtone kinderen uit de instroomgroep, de autochtone kinderen uit groep 1-2 en –afgezien van woordenschat– bij de autochtone én allochtone schakelklaskinderen afkomstig uit groep 3-4 en bij de allochtone schakelklasleerlingen uit groep 5-6 (als uitgegaan wordt van de kinderen die de oude

versie van de rekentoets hebben gemaakt). Hieronder bespreken we de resultaten in meer detail.

OBIS. Voor de Amsterdamse allochtone kinderen in de instroomgroep was de schakelklas effectief. Zij hebben meer leerwinst geboekt in lezen en in rekenen dan de controlegroep. We vonden dit ook voor de overige instroomgroepen. De autochtone kinderen in de instroomgroep hebben evenveel leerwinst geboekt als de controlegroep.

Voor de allochtone schakelklasleerlingen uit groep 1 was de schakelklas wat Lezen betreft effectief, maar wat Rekenen betreft zijn deze kinderen minder vooruitgegaan dan de controlegroep. Bij kinderen afkomstig uit groep 2 zijn er geen verschillen in geboekte leerwinst in lezen en rekenen tussen de Amsterdamse schakelklasleerlingen en de overige schakelklasleerlingen en de controlegroep.

Cito groep 1-2. De leerwinst die de autochtone schakelklasleerlingen uit Amsterdam hebben geboekt is hoger dan die van de controlegroep maar verschilt niet significant van de overige schakelklaskinderen en van de schakelklaskinderen uit de G3. De Amsterdamse schakelklasleerlingen van allochtone herkomst hebben zowel wat taal als rekenen betreft minder leerwinst geboekt dan de controlegroep, de andere schakelklasleerlingen en minder dan de schakelklasleerlingen uit de G3.

Cito groep 3-4. Wat technisch lezen en rekenen betreft was de schakelklas effectief voor de zowel de allochtone als autochtone schakelklasleerlingen uit Amsterdam. De ontwikkeling in technisch lezen en rekenen verschilt niet van die van de overige schakelklasleerlingen. De Amsterdamse schakelklaskinderen zijn echter minder vooruitgegaan in woordenschat dan de controlegroep, ook vergeleken met de overige schakelklaskinderen (inclusief die in de G3).

Cito groep 5-6. De allochtone schakelklaskinderen uit Amsterdam zijn meer vooruitgegaan in technisch lezen dan de controlegroep. Hun rekenprestaties zijn evenveel (oude versie) of minder (nieuwe versie) vooruitgegaan. De leerwinst in technisch lezen en rekenen verschilt niet van de leerwinst die de schakelklaskinderen uit de G3 en de overige schakelklaskinderen hebben geboekt. De

Amsterdamse kinderen zijn minder dan de overige schakelklaskinderen vooruitgegaan in begrijpend lezen. Met de G3 is er geen verschil.

AVI. We hebben daarnaast gegevens over het AVI-niveau aan het begin en aan het eind van de schakelklas verzameld. Deze score geeft net als de Cito-toets technisch lezen het technisch leesniveau van de kinderen aan. Verreweg de meeste allochtone en autochtone schakelklasleerlingen in Amsterdam afkomstig uit de groepen 3 en 4 lezen aan het eind van de schakelklas op niveau. Dit geldt ook voor de kinderen in de overige schakelklassen en voor de schakelklasleerlingen in de G3. Het aandeel allochtone schakelklasleerlingen afkomstig uit de groepen 5 en 6 dat aan het eind van de schakelklas op niveau leest is in de loop van de schakelklas met ongeveer een kwart toegenomen. Aan het eind van de schakelklasgroep 5-6 leest vier vijfde van de leerlingen op niveau. De Amsterdamse kinderen verschillen hierin niet van de kinderen in de overige schakelklassen.

Verskil tussen de voltijd- en deeltijdvariant. Van de kinderen afkomstig uit groep 3-4 in de voltijdvariant is de woordenschat sterker toegenomen en is de technische leesvaardigheid minder sterk toegenomen dan die van kinderen in de deeltijd- en verlengde schooldagvariant. De rekenvaardigheid (nieuwe versie van de toets) van de kinderen afkomstig uit groep 3-4 in de deeltijdvariant is minder sterk toegenomen dan van de kinderen in de andere varianten. De kinderen afkomstig uit groep 5-6 in de voltijdvariant zijn minder vooruitgegaan in begrijpend lezen dan de kinderen in de deeltijdvariant (nieuwe versie toets).

13.2.3 Effecten op cognitief gebied voor de leerlingen in de kopklas

Voor de kopklasleerlingen was de schakelklas duidelijk effectief. De adviezen van de meeste kopklasleerlingen zijn duidelijk gestegen. Aan het eind van de kopklas heeft 85% van de Amsterdamse kinderen een havo of vwo advies, terwijl dit aan het begin van de kopklas nog 6% was. Een advies vmbo basis of kader komt helemaal niet meer voor, terwijl 35% van de kinderen voor de start van de kopklas dit advies nog had. De stijging is niet sterker dan in de overige kopklassen en in de G3.

Ook de scores van de kopklasleerlingen op de Cito eindtoets zijn duidelijk toegenomen. Aan het begin van de kopklas heeft 10% van de Amsterdamse kinderen

een gemiddeld-hoog tot hoge score op de Cito-eindtoets, aan het eind van de kopklas geldt dit voor 72% van de kopklasleerlingen. Er is geen significant verschil in de beginscores en in de toename in scores tussen de Amsterdamse kinderen en de overige kopklasleerlingen.

13.2.4 Effecten op niet-cognitief gebied

De schakelklaskinderen in de kleuter-, onder- en middenbouw hebben zoals aangegeven minder zelfvertrouwen, een minder goede werkhouding en vertonen minder positief gedrag dan gemiddeld. Vergeleken met de schakelklaskinderen in de G3 heeft de werkhouding van de schakelklaskinderen zich in de loop van de schakelklas positiever ontwikkeld: in de G3 is er sprake van een lichte afname, bij de Amsterdamse kinderen van een lichte toename. Vergeleken met de overige schakelklaskinderen zijn er geen significante verschillen in ontwikkeling.

Zoals genoemd zijn voor de kopklassen leerlingen met een bovengemiddelde werkhouding en positief gedrag geselecteerd. Het zelfvertrouwen van de Amsterdamse kopklasleerlingen bleef in de loop van de schakelklas ongeveer gelijk, terwijl het zelfvertrouwen van de overige kopklasleerlingen in de loop van de schakelklas is toegenomen. De werkhouding van de Amsterdamse kopklasleerlingen bleef ongeveer gelijk, terwijl dat van de kopklassers in de G3 duidelijk afnam in de loop van de schakelklas.

Aan de leerlingen afkomstig uit de groepen 5 t/m 8 zijn vragen voorgelegd over hoe zij zich op school en in de klas voelen. De Amsterdamse schakelklaskinderen afkomstig uit de groepen 5-7 voelen zich aan het begin van de schakelklas op school en in de klas net zo op hun gemak als de overige schakelklaskinderen (ook die in de G3) en de kinderen in de controlegroep. Aan het eind van de schakelklas voelen de Amsterdamse schakelklaskinderen uit de groepen 5-7 zich nog meer op hun gemak dan aan het begin, terwijl dit voor de overige schakelklaskinderen gemiddeld nagenoeg gelijk is gebleven. Het welbevinden van de kopklaskinderen is aan het begin van de schakelklas erg hoog. Dit geldt in even sterke mate voor de Amsterdamse als voor de overige kopklasleerlingen. Ook aan het eind van de kopklas gaan de schakelklaskinderen met veel plezier naar school.

We kunnen concluderen dat het voor het zelfbeeld, gedrag en plezier in school niet ongunstig blijkt te zijn om (tijdelijk) in een aparte klas geplaatst te worden. De kinderen lijken die plaatsing niet als stigma te ervaren, maar als positief ge-

Samenvatting

zien de ontwikkeling in hun welbevinden, gedrag, zelfvertrouwen en werkhouding.

Recent uitgegeven rapporten

- 831 Ledoux, G., Veen A.M., m.m.v. Breetvelt, I.S.
De onderwijsraad over toegankelijkheid en gelijke kansen
- 830 Koopman, P.N.J., Derriks, M.F.G., Voncken, M.E.W.
PrO-Loopbanen Vervolg
- 828 Veen, A., Daalen, M. van, Roeleveld, J., Cats, L.
“Zo krijgt de school een gezicht”
- 827 Roeleveld, J., Ledoux, G., Oud, W.C.M., Peetsma, T.T.D.
Volgen van zorgleerlingen binnen het speciaal onderwijs en het speciaal basisonderwijs
- 825 Roeleveld, J., Béguin, A.
Normering van referentieniveaus in het basisonderwijs
- 824 Roede, E., Felix, C.
Het einde van pesten op school in zicht?
- 822 Derriks, M., Roede, E.
Verscheidenheid en uniformiteit
- 821 Boogaard, M., Fukkink, R.
Pedagogische kwaliteit van buitenschoolse opvang: de ontwikkeling van een meetinstrument
- 820 Sligte, H., Bulterman-Bos, J., Huizinga, M.
Maatwerk Voor Latente Talenten?
- 818 Vergeer, M.M. m.m.v. Felix, Ch., Derriks, M., Ledoux, G.
Scholen ondersteunen bij omgaan met verschillen
- 817 Veen, A., Daalen, M. van
Doorgaande lijn voor- en vroegschoolse educatie
- 815 Roeleveld, J., Veen, I. van der, Ledoux, G.
Verkenning leerwinst als indicator voor onderwijskwaliteit
- 814 Boogaard, M., Derriks, M.
Waarden en normen in interculturele context
- 813 Schooten, E. van, Slegers, P.
Onderzoek naar de effectiviteit van VVE- en peuterspeelzalen in Oosterhout en Den Bosch

Deze rapporten zijn te bestellen via:

<http://www.kohnstamminstituut.uva.nl/webwinkel/bestellen.htm>